

ŞANLIURFA YAŞ MEYVE VE SEBZE YETİŞTİRİCİLİĞİ İHTİYAÇ ANALİZİ RAPORU

[illegible]

Bölüm 1	PROJEYE GENEL BAKIŞ	09
	A) Projenin Genel Özeti	12
	B) Araştırma Metodolojisi	
Bölüm 2	SEKTÖRÜN KÜRESEL MAKRO ANALİZİ	15
	A) Sektöre Genel Bakış	15
	B) Sektörün Küresel Ölçekteki Durumu.....	17
	C) Küresel Ölçekte Lider Ülkeler, İhracat ve İthalat Verileri	20
		31
	D) Küresel Ölçekte Faaliyet Gösteren Kuruluşlar	31
	E) Küresel Ölçekte Sektörü Etkileyen Politikalar	
Bölüm 3	SEKTÖRÜN ULUSAL ÖLÇEKTE ANALİZİ	34
	A) Sektörün Ulusal Ölçekte Durumu.....	34
	B) İhracat ve İthalat Yapılan Ülkeler ve Ürünler	38
Bölüm 4	ŞANLIURFA'DA YAŞ MEYVE VE SEBZE YETİŞTİRİCİLİĞİ	44
Bölüm 5	KÜME ANALİZİ.....	47
	A)Sektörün Bölgedeki Gelişimine Genel Bakış.....	47
	B) Bölgenin Rekabet Avantajları.....	48
	C) Sektörün Bölgedeki İhracat ve İthalat Yapısı.....	53
	D) Bölgede Sektördeki Kilit Oyuncular.....	53
	E) Bölgede Sektörü Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar.....	54
	F) Küme Haritası.....	56

Bölüm 6

FİRMA ANALİZLERİ.....	59
A) Firma Yapıları ve Kurumsallaşma Derecesi.....	59
B) Üretilen Ürünler	62
C) Üretim Süreç ve Teknolojileri	63
D) Firmaların Finansal Durumu.....	65
E) AR-GE ve Yenilikçilik Kapasitesi.....	68
F) Pazarlama.....	69
G) Dış Ticaret	70
H) İnsan Kaynakları Yönetimi.....	70
I) Tedarik Zinciri Yönetimi.....	72
J) Yararlanılan Destekler.....	73

Bölüm 7

EKLER.....	75
-------------------	-----------

Tablo 1	Dünya ve bölgelere göre kişi başı gıda tüketiminin seyri ve gelecek tahmini (kcal)	16
Tablo 2	Küresel ölçekte yaş meyve ve sebze ticaretinin büyüklüğü (milyar ABD Doları)	16
Tablo 3	Dünyada son beş yılda üretilen yaş meyve miktarının seyri (ton)	18
Tablo 4	Dünyada son beş yılda meyve dikili alanların toplam büyüklüğü (ha)	18
Tablo 5	Dünyada son beş yılda üretilen yaş sebze miktarının seyri (ton)	19
Tablo 6	Dünyada son beş yılda sebze dikili alanların toplam büyüklüğü (ha)	19
Tablo 7	2012 yılı itibariyle dünyada en çok üretilen 10 meyve türü (ton)	19
Tablo 8	2012 yılı itibariyle dünyada en çok üretilen 10 sebze türü (ton)	20
Tablo 9	Son beş yılda en çok yaş meyve ve sebze ihraç eden ülkeler (1000 ABD Doları)	21
Tablo 10	Son üç yılda yaş meyve ve sebze ihracatını en çok arttıran ülkeler	21
Tablo 11	Son beş yılda en çok yaş meyve ve sebze ithal eden ülkeler (1000 ABD Doları)	22
Tablo 12	Son üç yılda yaş meyve ve sebze ithalatını en çok arttıran ülkeler	22
Tablo 13	Yaş Meyve Üretiminde Lider Ülkeler (ton)	23
Tablo 14	Yaş Sebze üretiminde lider ülkeler (ton)	23
Tablo 15	2012 yılında toplam yaş meyve ve sebze üretimi (ton)	24
Tablo 16	2012 yılında Çin'de en çok üretilen meyveler (ton)	25
Tablo 17	2012 yılında Çin'de en çok üretilen sebzeler (ton)	25
Tablo 18	2012 yılında Hindistan'da en çok üretilen meyveler (ton)	26
Tablo 19	2012 yılında Hindistan'da en çok üretilen sebzeler (ton)	26
Tablo 20	2012 yılında ABD'de en çok üretilen meyveler (ton)	27
Tablo 21	2012 yılında ABD'de en çok üretilen sebzeler (ton)	27
Tablo 22	Son beş yılda en çok yaş meyve ve sebze ithalatı yapan ülkeler (milyar ABD doları)	28
Tablo 23	2013 yılında Almanya'nın en çok yaş meyve ithal ettiği ilk beş ülke (1000 ABD Doları)	28
Tablo 24	2013 yılında Almanya'nın en çok yaş sebze ithal ettiği ilk beş ülke (1000 ABD Doları)	28
Tablo 25	Almanya'nın miktar olarak en çok ithal ettiği ilk on ürün (ton)	29

Tablo 26	2013 yılında Rusya Federasyonu'nun en çok yaş meyve ithal ettiği ilk beş ülke (1000 ABD Doları)	29
Tablo 27	2013 yılında Rusya Federasyonu'nun en çok yaş sebze ithal ettiği ilk beş ülke (100 ABD Doları)	29
Tablo 28	Rusya Federasyonu'nun miktar olarak en çok ithal ettiği ilk on ürün (ton)	30
Tablo 29	2013 yılında İtalya'nın en çok yaş meyve ithal ettiği ilk beş ülke (1000 ABD Doları)	30
Tablo 30	2013 yılında İtalya'nın en çok yaş sebze ithal ettiği ilk beş ülke (1000 ABD Doları)	30
Tablo 31	İtalya'nın miktar olarak en çok ithal ettiği ilk on ürün (ton)	31
Tablo 32	Türkiye'de en çok üretilen ilk on meyve çeşidi (ton)	36
Tablo 33	Türkiye'de en çok üretilen ilk on sebze çeşidi	37
Tablo 34	Türkiye'nin üretim miktarında Dünya Çapında Söz Sahibi Olduğu Meyve Türleri	37
Tablo 35	Türkiye'nin üretim miktarında Dünya Çapında Söz Sahibi Olduğu Sebze Türleri	38
Tablo 36	Son beş yılda en çok meyve ihracatı yapılan ülkeler (1000 ABD Doları)	39
Tablo 37	Türkiye'nin En Çok Sebze İhraç Ettiği Ülkeler (1000 ABD Doları)	40
Tablo 38	Son beş yılda ihracatta önde gelen meyveler (1000 ABD Doları)	41
Tablo 39	Son beş yılda ihracatta önde gelen sebzeler (1000 ABD Doları)	42
Tablo 40	Şanlıurfa'da son beş yılda üretilen meyve miktarları (ton)	44
Tablo 41	Şanlıurfa'da son beş yılda üretilen sebze miktarları (ton)	45
Tablo 42	En Sık Tedarik Edilen Ürün ve Hizmetler	73
Tablo 43	Tedarikçilerle Yaşanan Başlıca Sorunlar	73

Şekil 1	Küresel Yaş Meyve ve Sebze İhracatının Yıllara Göre Seyri (Milyar ABD Doları)	17
Şekil 2	Küresel Yaş Meyve ve Sebze ticaretinin toplam küresel ticaret büyüklüğüne oranının yıllara göre seyri (yüzde)	18
Şekil 3	Çin'in Tarım Arazileri	24
Şekil 4	Yıllara göre meyve ve sebze dikim alanları (1000 ha)	34
Şekil 5	Meyve dikim alanların bölgelere göre dağılımı	34
Şekil 6	Sebze dikim alanlarının NUTS II bölgelerine göre dağılımı	35
Şekil 7	Yıllara göre meyve ve sebze üretim miktarı (ton)	35
Şekil 8	Yıllara göre yaş meyve ve sebze üretim değerleri (TL)	36
Şekil 9	Türkiye'nin Son 10 yılda Meyve ve Sebze İhracatı (1000 ABD Doları)	38
Şekil 10	Haritada Karaali Köyü'nün Yeri	48
Şekil 11	Bölgenin ve Kümenin Rekabet Elması	50
Şekil 12	Bölgenin / Kümenin 5 kuvvet analizi	53
Şekil 13	Küresel Ölçekte 5 Kuvvet Analizi	60
Şekil 14	Küme Firmalarının Çalışan Sayılarının Dağılımı	60
Şekil 15	Firma Ölçekleri	61
Şekil 16	Küme Firmalarının Hukuki Statüsü	61
Şekil 17	Firmalarda Günlük Kararların Alımı	63
Şekil 18	Sera Çeşidi	65
Şekil 19	Firmaların Bütçeleme Yapma	65

Şekil 20	Firmaların Güncel Kredi Borcu Bulunma Durumu	66
Şekil 21	Firmanızın genel finansal durumu hakkında aşağıdakilerden hangisi geçerlidir” sorusuna verilen yanıtlar	66
Şekil 22	Firmaların finansal durumları ile ilgili sorulan sorular ve verilen cevaplar	67
Şekil 23	AR-GE Faaliyeti Olan Firmalar	68
Şekil 24	Uzmanlardan ve Danışmanlardan Alınan danışmanlıklar	69
Şekil 25	Çalışanların Eğitim Seviyeleri	71

PROJEYE GENEL BAKIŞ

A) Projenin Genel Özeti

Projenin Arka Planı

Cumhuriyetimizin 100. kuruluş yıldönümü olan 2023 yılı için hükümetimizce belirlenen, ülkemizin dünyanın on büyük ekonomisinden biri olması ve 500 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirmesi hedefleri toplumun her kesiminde olumlu yankılar uyandırmıştır. Bununla beraber konulan bu iddialı hedeflerin özel sektör, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum örgütlerine ek sorumluluklar getirdiği de ortadadır.

Bu sorumluluğu üstlenerek harekete geçen Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası (ŞUTSO), Şanlıurfa'nın ekonomik potansiyelini açığa çıkarmak ve 2023 hedeflerine Şanlıurfa'nın yapacağı katkıyı arttırabilmek için "Şanlıurfa'nın 2023 Vizyonu ve Stratejisi" çalışmasını gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, temel olarak, 2023 yılında, Şanlıurfa'nın Türkiye'nin kişi başına düşen milli gelir ortalamasını yakalaması için uygulanması gereken stratejilerin ana hatları belirlenmiştir. Belirlenen stratejilerin biri de ildeki yaş meyve ve sebze üretimi sektörünün geliştirilmesi ile ilgilidir. Gerçekleştirilmesi planlanan bu proje, bu stratejinin ilk adımı olacaktır.

Şanlıurfa'nın, diğer birçok sektörde olduğu gibi, yaş meyve ve sebze yetiştiriciliği alanında da açığa çıkarılmayı bekleyen büyük bir potansiyeli bulunmaktadır. Bölgede zaten yapılmakta olan tarımsal faaliyetler, devlet destekleriyle son yıllarda kurulmaya başlanan modern tarım ve seracılık tesisleri ile birleşince bölgede yaş meyve ve sebze üreticiliğinin çehresi değişmiştir. Buna ek olarak, yeniden düzenlenen devlet teşviklerince 6. Bölge olarak sınıflandırılan Şanlıurfa'nın yaş meyve ve sebze yetiştiriciliği sektörüne sunduğu karşılaştırmalı avantajları da önemli ölçüde artmıştır.

Bu gelişmeler, ildeki yaş meyve ve sebze yetiştiriciliği sektörüne önemli bir hareket getirirse de, ŞUTSO ve sektördeki diğer paydaşlar, konulan hedefler doğrultusunda sektörün, nihai hedef olan sürdürülebilir ihracatı yakalaması konusunda henüz kat etmesi gereken mesafeleri olduğundan hemfikirdir. Konu üzerinde araştırmalar yapan paydaşlar bölgede kırsal kalkınmanın gerçekleşmesi ve bunun sürdürülebilir ihracata dönüşebilmesi için "küme" modelinin Şanlıurfa için en uygun model olduğunu belirlemiştir.

Projenin Gerekliliği

Küme modeli dünyanın birçok yerinde uygulanan ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri tarafından bir politika düzeyinde desteklenen bir ekonomik yapılanma modelidir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) hazırladığı Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) ifade edilen kalkınma eksenlerinden biri olan "2.2 Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme" bünyesinde belirlenen aşağıdaki politikaların, projemizin gerekçelendirilmesi ve aciliyetiyle birebir örtüşmektedir:

"2.2.12 Girişimcilik ve KOBİ'ler - c) Politikalar" başlığı altında:

696. KOBİ'lerin hem kendi aralarında hem de büyük işletmeler, üniversiteler ve araştırma merkezleriyle işbirliği halinde daha organize faaliyet göstermeleri ve kümelenmeleri desteklenecektir.

697. KOBİ'lerin markalaşmaları, kurumsallaşmaları ve yenilikçi iş modelleri geliştirmeleri sağlanacaktır.

"2.3.1. Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik c) Politikalar" başlığı altında:

924. Bölgesel düzeyde değer zinciri ilişkileri dikkate alınarak, yenilikçi ve yüksek katma değerli küme oluşumları teşvik edilecek, mevcut kümelerdeki işletmeler arası işbirlikleri artırılacak, kümelerin uluslararası piyasalarla bütünleşmeleri güçlendirilecek ve desteklerde merkezi ve bölgesel düzey uyumu gözetilecektir.

Bir önceki kalkınma planı olan 9. Kalkınma Planı'nda (2007-2013) belirlenen Ekonomik ve Sosyal Gelişme Eksenleri'nden biri olan "Bölgesel Gelişmenin Sağlanması" başlığı altında yer alan aşağıdaki maddeler de projemizin gerekçelendirilmesi ile birebir örtüşmektedir:

669. Sürükleyici sektörler liderliğinde ve güçlendirilmiş sosyal ağ yapısı içinde kümelenmelerin desteklenmesi sağlanacaktır. Bu çerçevede; yerel kümelenme alanlarını destekleyici, kümedeki aktörler arasında işbirliğini artırıcı ve kümenin dünya piyasaları ile entegrasyonunu sağlamaya yönelik mekanizmaların oluşumu özendirilecektir.

673. Bölgesel gelişme ve yerel kalkınma uygulamalarında yerindenlik esas alınacak, katılımcılık geliştirilecek, kalkınmaya ilişkin kilit paydaşlar arasında ortaklık kültürü oluşturularak uygulamaya yönelik sinerjinin, sahiplenmenin ve farkındalığın artırılması sağlanacaktır. Öncelikle az gelişmiş bölgelerden başlamak üzere sivil toplum kuruluşlarının yerel ve bölgesel kalkınma çabalarına katkı sağlamaları özendirilecektir.

675. Kırsal kesimin örgütlenme kapasitesi geliştirilecek ve üretici örgütlenmeleri güçlendirilecektir. Farklı üretici örgütlenmelerinin işlevleri AB tarım piyasaları ile bütünleşme çerçevesinde yeniden düzenlenecektir. Üretici örgütlenmelerine sağlanan destekler etkinleştirilecektir.

678. Kırsal alanda tarım ve tarım dışı ekonomik faaliyetlere yönelik insan kaynaklarının geliştirilecektir.

DPT tarafından hazırlanan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007 - 2013) belgesinde belirlenmiş 2 numaralı stratejik amaç olan “İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi” başlığı altında hayata geçirilmesi planlanan ve projemizin

- Kırsal alanda kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin geliştirilerek kırsal kalkınma girişimlerinin harekete geçirilmesi,
- Yerel girişimlerin kurumsallaşması,
- Çok düzeyli yönetim kavramı kapsamında mahalli idareler ve birliklerinin kapasitelerinin geliştirilmesi ve örgütlenme düzeyinin artırılması,
- Yerel aktörlerin kırsal kalkınma programı hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme konularında kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Üretici örgütlenmeleri ve sivil toplum kuruluşlarının yerel ihtiyaçların giderilmesine ve kalkınmaya yönelik işbirliği girişimleri,

gerekçelendirilmesi ile birebir örtüşen önceliklerin bazıları aşağıdaki gibidir:

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanan Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013) belgesinde 1.1 numaralı öncelik olarak belirlenen “Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi bir Altyapıya Kavuşturulması” başlığı altında aşağıdaki alt faaliyetlerin uygulanması gerektiği belirtilmiştir:

- Tarım, hayvancılık ve gıda sanayi işletmelerine yönelik yerel ölçekte kümelenme analizlerinin yapılması
- Uygun yörelerde bu işletmelere yönelik kümelenme desteklerinin sağlanması
- Üniversiteler (MYO) ile KOBİ’ler arasında işbirliği olanaklarını artıran projelerin uygulanması

Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü’nün 2006 yılında yayınlamış olduğu **Şanlıurfa Tarım Master Planı’nda** aşağıdaki müdahale alanlarına yer verilmiştir:

- Tarım İşletmelerin Rekabet Gücünün Artırılması
- Tarım Ürünlerin Pazarlama Altyapısının Güçlendirilmesi
- Üretici Örgütlerinin Geliştirilmesi

Projenin Amaçları

Gerçekleştirilmesi planlanan projenin temel amacı, bölgede yaş meyve sebze üretimi ve seracılık ile ilgili faaliyet gösteren orta ve büyük ölçekteki işletmelerin uluslararası rekabetçiliklerinin geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, proje faaliyetleri, aşağıdaki alt amaç eksenleri doğrultusunda tasarlanmıştır:

- ◆ Üretim kapasitesinin artırılması eksen
- ◆ Ürün çeşitliliğinin artırılması eksen
- ◆ Verimliliğin yükseltilmesi eksen
- ◆ İnsan kaynağının niteliklerinin artırılması eksen
- ◆ Firmaların birbirleri arasındaki eşgüdümün ve işbirliklerinin artırılması eksen
- ◆ Üretimde yenilikçiliğin teşvik edilerek maliyetlerin düşürülmesi eksen
- ◆ İç ve dış pazarlara girişin önündeki engellerin azaltılması eksen
- ◆ Kamu kurumları ile eşgüdümün artırılması eksen
- ◆ Eğitim ve araştırma kurumları ile işbirliğinin artırılması eksen

Beklenen Sonuçlar

Projenin sonlanmasıyla, hedef gruplara yönelik aşağıdaki sonuçların gözlenmesi beklenmektedir:

- ◆ Gerçekleştirilen eğitim ve danışmanlık faaliyetlerinde edinilen yeni bilgi ve tecrübeler sayesinde, toplam üretim kapasitesinde artış, verimlilikte yükselme, üretim maliyetlerinde azalma oldu.
- ◆ Firmalardaki insan kaynağının bilgi ve becerilerinde artış meydana geldi.
- ◆ Küme firmaları arasında yeni işbirliği ve eşgüdüm sahaları keşfedildi.
- ◆ Eğitim ve araştırma kurumları ve firmalar arasında yeni işbirliği ve eşgüdüm sahaları keşfedildi.
- ◆ Destek kurumları, firmalar ve eğitim ve araştırma kurumları arasında yeni işbirliği ve eşgüdüm sahaları keşfedildi.
- ◆ Daha önce ihracat deneyimi olmayan küme firmaları hedef pazarlara ihracat yapmaya başladılar.
- ◆ Daha önce giriş yapılamamış yeni pazarlarla ticaret başladı.
- ◆ Küme firmalarının yurtdışı pazarlardaki tanınırlıkları arttı.

B) Araştırma Metodolojisi

Araştırma Süreci

İhtiyaç Analizi hazırlama çalışmasında aşağıdaki süreç takip edilmiştir:

1. Masa başı araştırmaları

Dünya'da ve Türkiye'de yaş meyve sebze üretimi ve seracılık alanındaki örnek kümelenme faaliyetleri ve örnek uygulamaları taranmıştır. Bunun yanında sektörün makro ölçekli analizi de masa başı araştırmalarıyla gerçekleştirilmiştir.

2. Firma yetkilileri ile bireysel mülakatlar

Kümelenme birlikteliğine katılmayı beyan etmiş firma yetkilileri ile mülakatlar gerçekleştirilmiş ve bir anket uygulanmıştır. Bu anket EK 1'de yer almaktadır. Bu mülakatların olabildiğince firmanın üretim tesislerinde yapılmasına dikkat edilmiştir. Böylece danışmanlar firmanın üretim tesisinde incelemelerde bulunmuşlar ve böylece ilk elden izlenimler edinmişlerdir.

3. Destek kurumları yetkilileri ile mülakatlar

Bölgede yaş meyve ve sebze alanına yönelik hizmetler veren kamu ve sivil toplum kuruluşlarının yetkilileri ile mülakatlar gerçekleştirilerek kümelenme yapılanması hakkında bilgi verilmiş ve kendilerinin görüş ve deneyimlerinden yararlanılmıştır.

4. Eğitim ve Araştırma kurumları yetkilileri ile mülakatlar

Bölgede yaş meyve ve sebze alanına yönelik eğitim ve araştırmalar yapan, başta Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi üyeleri olmak üzere çeşitli kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının yetkilileri ile mülakatlar gerçekleştirilerek kümelenme yapılanması hakkında bilgi verilmiş ve kendilerinin görüş ve deneyimlerinden yararlanılmıştır.

5. Eğitim ve Danışmanlık İhtiyaç Analizi çalışması

Proje bünyesinde alınacak eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin, ihtiyaca göre belirlenebilmesi için firma yetkililerine bir anket uygulanmış ve alınması planlanan eğitim ve danışmanlık hizmeti konuları buna göre belirlenmiştir.

6. Strateji belirleme Çalıştayı

İlgili tüm paydaşların davet edildiği bir çalıştayda, Kümelenme Stratejisi belirlenmiş ve Strateji Belgesi oluşturulmuştur. Strateji Belgesi'nde fiili durumun analizi, GZFT, iç ve dış paydaş analizleri yapılmış, kümelenme girişiminin misyonu, vizyonu, amaçları ve hedefleri belirlenmiştir.

Bölüm - 2

Sektörün Küresel Makro Analizi

SEKTÖRÜN KÜRESEL MAKRO ANALİZİ

A) Sektöre Genel Bakış

Yaş meyve ve sebze sektörü, meyve ve sebzelerin tarımsal faaliyetlerle yetiştirilmesi ve yetiştirilen ürünlerin doğal bozunum süresinin tamamlanmasından önce ve üzerlerinde asli yapılarını değiştirici bir işlem yapılmadan nihai tüketicilere ya da işleme tesislerine ulaştırılması faaliyetlerini içerir. Yaş meyve ve sebze kategorisine, yumru kökler (patates, yer elması vb.) ve ağaçta yetişen kabuklu yemişler (fındık, ceviz, fıstık, vb.) haricinde bilinen bütün meyve ve sebze türleri girmektedir.

Yaş meyve ve sebze sektörü, insanlığın temel ihtiyacı olan bitkisel karbonhidrat, protein ve vitaminlere sahip besinlerin üretilmesi ve tüketime sunulması gibi insanlık için hayati bir işlevi yerine getirir. Yaş meyve ve sebze sektörü dünyadaki tüm insanları doğrudan ilgilendiren ve yaşamlarına doğrudan etki eden bir sektördür.

Tüm dünyadaki insanlar için bedensel sağlığın ve yüksek yaşam kalitesinin belki de en önemli ön şartı dengeli beslenmedir. Dengeli beslenmede meyve ve sebze tüketiminin rolü en üst seviyededir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) ortak yayınladığı bir raporda kalp hastalıkları, kanser, diyabet ve obezite gibi kronik hastalıkların önüne geçilebilmesi için günde en az 400 gram sebze ve meyve tüketilmesi tavsiye edilmektedir. (WHO, FAO, 2011)

Yine **Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre dünyada mide ve bağırsak kanserinden ölümlerin %14'ü, kalp ve damar hastalıklarından ölümlerin %11'i ve kalp krizi sebebiyle ölümlerin %9'u yetersiz meyve ve sebze tüketiminden kaynaklanmaktadır** (WHO, 2012).

Görüleceği üzere, yaş meyve ve sebze sektörü toplumların genelinde öyle algılanmasa da nesillerin sağlığı, mutluluğu ve refahı için olmazsa olmaz katkıları yapan sektörlerin arasında gelmektedir.

Tüketim Eğilimleri

Bireylerin besin tüketimi miktarı, tükettikleri besinlerin içerdiği enerji miktarının kilo kalori (kcal) cinsinden ifade edilmesiyle ölçülür. Tablo 1'de de görüleceği üzere, dünyada kişi başına düşen gıda tüketim miktarı giderek artmaktadır.

Tabloda yapılan tahmine göre, 2030 yılında yaşayan ortalama bir insan, 1960'larda yaşayan bir insana oranla yaklaşık %30 daha fazla gıda tüketecektir.

Bölge	1964 - 1966	1974 - 1976	1984 - 1986	1997 - 1999	2015	2030
Dünya Ortalaması	2358	2435	2655	2803	2940	3050
Gelişmekte Olan Ülkeler	2054	2152	2450	2681	2850	2980
Yakın Doğu ve Kuzey Afrika	2290	2591	2953	3006	3090	3170
Sahra Altı Afrika	2058	2079	2057	2195	2360	2540
Latin Amerika ve Karayipler	2393	2546	2689	2824	2980	3140
Doğu Asya	1957	2105	2559	2921	3060	3190
Güney Asya	2017	1986	2205	2403	2700	2900
Gelişmiş Ülkeler	2947	3065	3206	3380	3440	3500
Geçiş Ekonomisindeki Ülkeler	3222	3385	3379	2906	3060	3180

Tablo 1 – Dünya ve bölgelere göre kişi başı gıda tüketiminin seyri ve gelecek tahmini (kcal)

Bununla beraber, artan gıda tüketiminin niteliği bugün de gelecekte de sosyoekonomik yapıya göre değişim göstermektedir. Örneğin gelişmiş ülkelerde, beslenme alışkanlıklarında meyve ve sebze tüketiminin payı payı gelişmekte olan ülkelere göre daha fazla olacaktır (FAO,2012).

Öte yandan, yakın gelecekte, gelişmekte olan ülkelerde hayvansal gıda tüketiminin bitkisel gıdalara göre daha hızlı artması beklenmektedir. Bu da küresel manada yeni ve ciddi sağlık ve çevre sorunlarının kapıda olduğunun bir göstergesi olabilir.

Bu sebeple bütün büyük devletlerce, Avrupa Birliği gibi siyasi birliklerce ve uluslararası kuruluşlarca yaş meyve ve sebze tüketiminin artırılması stratejik bir öncelik haline getirilmiştir.

İlgili Sektörler

Yaş meyve ve sebzelerin doğrudan tüketiminin yanında, işlenerek farklı ürünler haline getirilmesi de dünya çapında ayrı sektörlerin oluşmasına neden olmuştur. Yaş meyve ve sebze sektörünün hammadde sağladığı ya da doğrudan ilişkili olduğu sektörlerin başlıcaları aşağıdaki gibidir:

- ◆ Konserve gıda ve turşu sektörü
- ◆ Hizmet sektörü
- ◆ Meyve – sebze suyu üretimi
- ◆ Dondurulmuş gıda sektörü
- ◆ Dondurma sektörü
- ◆ Reçel ve marmelat üretimi
- ◆ Bebek ve yaşlılara özel gıdalar üretimi
- ◆ Hazır yemek sektörü

B) Sektörün Küresel Ölçekteki Durumu

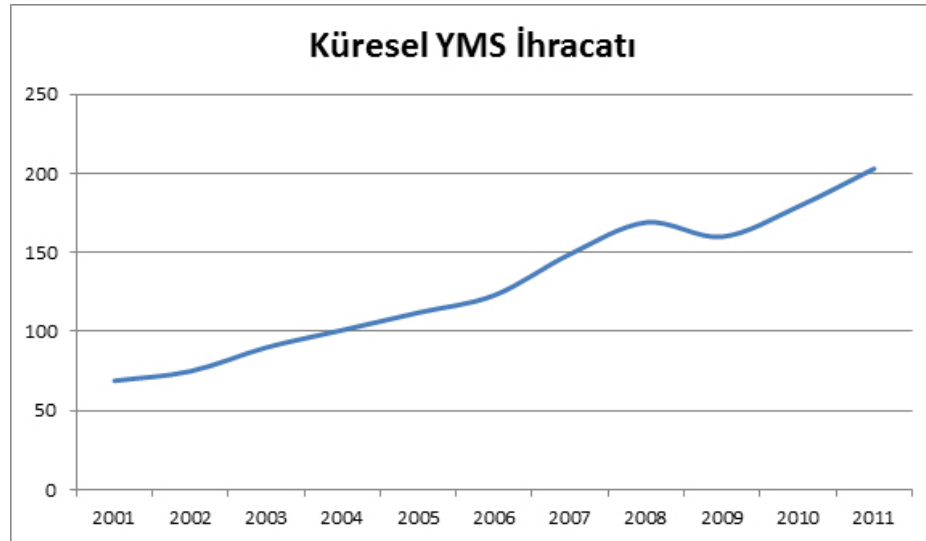
Sektörün Küresel Ticaretteki Yeri

Küresel ölçekte yaş meyve ve sebze sektörünün toplam ihracat büyüklüğünün son yıllardaki seyri Tablo 2’de ve Şekil 1’de verilmiştir. **En son verinin elde edildiği 2011 yılında, toplam yaş meyve ve sebze ihracatı 203 milyar dolar büyüklüğüne ulaşmış ve 21 trilyon dolar olan dünya ihracat büyüklüğünün yaklaşık %1’ini oluşturmuştur.**

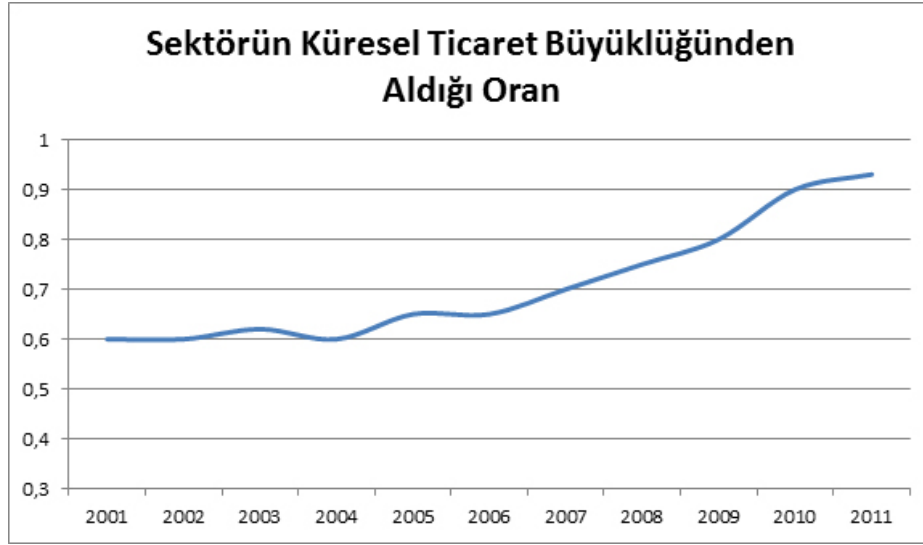
Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toplam İhracat	69,381	75,286	90,439	101,524	112,377	123,746	149,334	169,094	160,921	179,086	203,402

Tablo 2 – Küresel ölçekte yaş meyve ve sebze ticaretinin büyüklüğü (milyar ABD Doları)

Tablo 2 ve Şekil 1’den de görüleceği üzere toplam yaş meyve ve sebze ihracatı büyüklüğü 2001 yılından, 2011 yılına değin yaklaşık %300 artmıştır.

Şekil 1 – Küresel Yaş Meyve ve Sebze İhracatının Yıllara Göre Seyri (Milyar ABD Doları)

Şekil 2 – Küresel Yaş Meyve ve Sebze ticaretinin toplam küresel ticaret büyüklüğüne oranının yıllara göre seyri (yüzde)

Üretim

Toplam Yaş Meyve Üretimi

Tablo 3’de de görüleceği üzere, son verilerin elde edildiği 2012 yılında, dünyada 636 milyon ton yaş meyve üretimi yapılmıştır. Tablodan görüleceği üzere son beş yılda küresel yaş meyve ve sebze üretimi giderek artış eğilimi göstermektedir. Son beş yıl içerisinde küresel yaş meyve üretiminde yaklaşık %8 artış gözlenmiştir.

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012
Toplam İhracat	591.430.119	605.213.609	613.948.934	637.322.431	636.544.884

Tablo 3 – Dünyada son beş yılda üretilen yaş meyve miktarının seyri (ton)

Son beş yılda meyve dikili alanların büyüklüğünün yıllara göre dağılımı Tablo 4’de verilmiştir. Görüleceği üzere dünyada meyve dikili alan büyüklüğünde son beş yılda yaklaşık %3 artış olmuştur.

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012
Dikili alan	54.694.245	55.680.294	56.145.390	56.598.002	56.570.714

Tablo 4 - Dünyada son beş yılda meyve dikili alanların toplam büyüklüğü (ha)

Toplam Yaş Sebze Üretimi

Tablo 5’de de görüleceği üzere, son verilerin elde edildiği 2012 yılında, dünyada 1.1 milyar ton yaş sebze üretimi yapılmıştır. Tablodan görüleceği üzere son beş yılda yaş sebze üretimi giderek artış eğilimi göstermektedir. Son beş yıl içerisinde küresel yaş sebze üretiminde yaklaşık %11 artış gözlenmiştir.

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012
Üretim	994.981.890	1.019.102.076	1.048.714.616	1.087.119.977	1.106.133.866

Tablo 5 – Dünyada son beş yılda üretilen yaş sebze miktarının seyri (ton)

Son beş yılda sebze dikili alanların büyüklüğünün yıllara göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir. Görüleceği üzere 2008 yılından, 2012 yılına sebze dikili alanlarda son beş yılda yaklaşık %8 artış olmuştur.

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012
Dikili Alan	52.808.582	54.026.676	55.720.536	56.806.806	57.273.114

Tablo 6 – Dünyada son beş yılda sebze dikili alanların toplam büyüklüğü (ha)

Başlıca Ürünler

En Çok Üretilen Meyveler

2012 yılı itibarıyla dünyada miktar olarak en çok üretilen ilk on meyve türü Tablo 7'de verilmiştir.

1	Muz	101.992.743
2	Elma	76.378.738
3	Portakal	68.223.759
4	Üzüm	67.067.129
5	Mango ve türleri	42.139.837
6	Plantain	37.162.205
7	Diğer meyveler	31.447.977
8	Mandalina ve Türleri	27.060.756
9	Armut	23.580.845
10	Ananas	23.333.886

Tablo 7 – 2012 yılı itibarıyla dünyada en çok üretilen 10 meyve türü (ton)

En Çok Üretilen Sebzeler

2012 yılı itibarıyla dünyada miktar olarak en çok üretilen ilk on sebze türü Tablo 8'de verilmiştir.

1	Diğer sebzeler	269.852.343
2	Domates	161.793.834
3	Karpuz	105.372.341
4	Kuru Soğan	82.851.732
5	Lahana	70.104.972
6	Salatalık	65.134.078
7	Patlıcan	48.424.295
8	Havuç ve turplar	36.917.246
9	Kavun	31.925.787
10	Biber	31.171.567

Tablo 8 – 2012 yılı itibariyle dünyada en çok üretilen 10 sebze türü (ton)

Pazar Yapısı

Yaş meyve ve sebze sektörünün hedef kitlesi daha önce de ifade edildiği gibi dünyadaki tüm insanlar ve ayrıyeten gıda işleme sektörleridir. Dünyada hiç meyve ve sebze üretimi yapmayan ülke bulunmamaktadır denebilir. Bu sebeple ülkeler yaş meyve ve sebze ihtiyaçlarını öncelikli olarak kendi sınırları içerisindeki üretimden karşılamayı tercih etmektedir.

Öte yandan ülkelerin coğrafi ve iklim şartlarına göre kimi ürünler üretilmemekte ya da yeterli miktarda üretilmemektedir. Bu da dünya çapında ithalatı bir mecburiyet haline getirmektedir. Dünya ticaret örgütü verilerine 2011 yılında dünyada 196 ülke en az 10 milyon dolarlık meyve ve sebze ithalatı gerçekleştirmiştir.

C) Küresel Ölçekte Lider Ülkeler, İhracat ve İthalat Verileri

En Çok İhracat Yapan Ülkeler

En son verilerin bulunduğu tarih olan 2011 yılından geriye doğru beş yıl içerisinde en çok yaş meyve ve sebze ihracatı yapan ülkeler Tablo 9'da sıralanmıştır. Sıralama, yıllık dalgalanmaların etkisini azaltabilmek için, ülkelerin son beş yıl içerisindeki ihracat büyüklüklerinin ortalamasına göre yapılmıştır.

Tabloda da görüleceği üzere Türkiye son beş yılda yaş meyve ve sebze ihracatında dünyada ilk 10 içerisinde, 2011 itibariyle de ilk 8 arasında yer almayı başarmıştır.

	Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	Ortalama
1	ABD	13.373.194	15.571.656	15.509.235	17.597.157	20.034.671	16.417.183
2	Hollanda	14.027.382	15.682.215	14.538.826	15.475.243	16.397.004	15.224.134
3	İspanya	13.598.915	15.270.070	14.334.106	15.190.111	16.500.113	14.978.663
4	Çin	11.364.274	12.454.862	12.314.048	15.680.744	18.861.374	14.135.060
5	Belçika	8.694.060	9.593.190	8.698.218	8.528.658	9.393.508	8.981.527
6	İtalya	7.738.395	9.178.483	8.006.731	8.792.420	9.312.081	8.605.622
7	Meksika	6.609.365	6.685.369	6.658.988	7.571.150	8.781.885	7.261.351
8	Fransa	6.131.100	6.262.654	5.600.140	6.002.378	6.484.824	6.096.219
9	Almanya	5.345.227	6.243.773	5.334.658	5.246.737	5.932.609	5.620.601
10	Türkiye	3.558.332	5.308.553	5.355.135	6.158.161	6.699.677	5.415.972

Tablo 9 – Son beş yılda en çok yaş meyve ve sebze ihraç eden ülkeler (1000 ABD Doları)

Son Üç Yılda İhracatını En Çok Arttıran Ülkeler

Son üç yılda ihracatta en büyük sıçramayı kaydeden ilk on ülke Tablo 10'da verilmiştir. Buna göre komşumuz İran'ın yaş meyve ve sebze ihracat büyüklüğünü yaklaşık üçe katladığı görülmektedir. Öte yandan genellikle bu tür verileri derleyen uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmamasıyla tanınan İran'dan toplanan bu verilerin ne kadar sağlıklı olduğu tartışma konusudur. Yine de son yıllarda İran'ın sebze ve meyve yetiştiriciliği alanında bir atılım içerisinde olduğu ortadadır. Sanayi devi Çin de son üç yılda ihracatını %53 oranında arttırarak 2011 yılında toplam ihracatta dünyada ABD'den sonra ikinci sıraya oturmuştur.

	Ülkeler	2009	2011	Artış Oranı
1	İran	744.364	2.891.059	%288
2	Çin	12.314.048	18.861.374	%53
3	Tayland	2.839.709	4.229.351	%49
4	Arjantin	2.377.566	3.456.773	%45
5	Şili	4.089.156	5.735.101	%40
6	Güney Afrika	2.078.688	2.861.189	%37
7	Brezilya	2.690.840	3.587.839	%33
8	Meksika	6.658.988	8.781.885	%31
9	Hindistan	2.184.204	2.844.565	%30
10	ABD	15.509.235	20.034.671	%29

Tablo 10 – Son üç yılda yaş meyve ve sebze ihracatını en çok arttıran ülkeler

En Çok İthalat Yapan Ülkeler

En son verilerin bulunduğu tarih olan 2011 yılından geriye doğru beş yıl içerisinde en çok yaş meyve ve sebze ithalatı yapan ülkeler Tablo 11’de sıralanmıştır. Sıralama, yıllık dalgalanmaların etkisini azaltabilmek için, ülkelerin son beş yıl içerisindeki ithalat miktarlarının ortalamasına göre yapılmıştır. Tabloda da görüleceği üzere yakın komşularımız Avrupa Birliği ülkeleri ve Rusya Federasyonu en çok ithalat yapan ülkelerde çoğunluğu oluşturmaktadır.

	Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	Ortalama
1	ABD	19.693.719	21.158.451	20.481.822	23.013.114	25.774.609	22.024.343
2	Almanya	17.415.421	19.253.051	17.386.226	17.865.442	20.206.163	18.425.261
3	İngiltere	12.643.526	13.252.371	11.183.931	11.677.641	12.858.261	12.323.146
4	Fransa	10.615.100	12.116.790	10.973.869	11.275.095	11.860.725	11.368.316
5	Hollanda	8.755.458	9.571.520	9.433.418	9.928.173	11.072.423	9.752.198
6	Rusya Federasyonu	6.312.657	7.729.866	7.233.629	9.116.345	10.738.288	8.226.157
7	Japonya	6.853.672	7.071.270	7.014.327	7.815.370	9.215.540	7.594.036
8	Belçika	7.170.437	8.211.055	7.172.069	6.784.902	7.623.692	7.392.431
9	Kanada	6.501.118	7.116.796	6.921.439	7.695.864	8.648.325	7.376.708
10	İtalya	5.236.335	5.818.856	5.608.610	5.746.138	6.362.210	5.754.430

Tablo 11 - Son beş yılda en çok yaş meyve ve sebze ithal eden ülkeler (1000 ABD Doları)

Son Üç Yılda İthalatını En Çok Arttıran Ülkeler

Son üç yılda ithalatını oran olarak en çok arttıran ilk on ülke Tablo 12’de verilmiştir. Bu verilere göre iklimsel ve coğrafi anlamda tarımsal üretim potansiyeli kısıtlı olan Suudi Arabistan son üç yılda ithalatını iki katından fazlaya çıkarmıştır. Suudi Arabistan’ın göreceli olarak yakın coğrafyamızda bulunması ve kültürel yakınlık ihracat için bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında Rusya Federasyonu hem ithalatını arttıran ülkeler arasında yer alması hem de en çok ithalat yapan ülkeler arasında olması ve ülkemize göreceli coğrafi yakınlığı açısından önemli bir potansiyel pazar olarak göze çarpmaktadır.

	Ülkeler	2009	2011	Artış Oranı
1	Suudi Arabistan	1.095.932	2.295.453	%109
2	Brezilya	1.076.056	1.913.721	%78
3	Çin	3.109.989	5.470.416	%76
4	Avustralya	1.263.142	2.049.837	%62
5	Endonezya	983.621	1.535.199	%56
6	Kore Cumhuriyeti	1.517.531	2.267.479	%49
7	Rusya Federasyonu	7.233.629	10.738.288	%48
8	Hong Kong	2.544.688	3.580.623	%41
9	Japonya	7.014.327	9.215.540	%31
10	Polonya	2.151.531	2.750.584	%28

Tablo 12 – Son üç yılda yaş meyve ve sebze ithalatını en çok arttıran ülkeler

Üretimde Lider ÜlkelerYaş Meyve

Üretim alanında en son verilerin bulunduğu 2012'den itibaren geriye doğru beş yıl içerisinde en çok yaş meyve üreten ülkelerin sıralaması Tablo 13'de verilmiştir. Sıralama yıllık dalgalanmaların etkisini azaltmak için ülkelerin son beş yıldaki üretimlerinin ortalaması alınarak yapılmıştır. Çin bu alanda dünyanın en büyük meyve üreticisi haline gelmiştir. Çin tek başına dünyadaki tüm yaş meyve üretiminin %30'unu yapmaktadır. Türkiye de yaklaşık 14 milyon ton meyve üretimiyle dünyada ilk 10 ülke arasına girmeyi başarmıştır.

	Ülkeler	2008	2009	2010	2011	2012	Ortalama
1	Çin	108.616.901	116.228.471	122.082.800	131.826.500	137.066.750	123.164.284
2	Hindistan	68.590.998	68.975.172	75.121.183	73.911.980	71.072.580	71.534.383
3	Brezilya	38.789.758	37.155.226	38.793.389	40.996.591	38.368.678	38.820.728
4	ABD	27.744.785	27.447.608	26.001.177	27.073.537	26.548.859	26.963.193
5	Endonezya	17.054.240	17.577.369	14.881.102	17.472.572	17.744.411	16.945.939
6	İtalya	17.266.533	18.363.534	17.479.454	17.693.333	13.889.219	16.938.415
7	Filipinler	15.690.779	15.980.183	16.181.741	16.138.617	16.370.976	16.072.459
8	Meksika	16.131.529	15.949.590	15.430.302	16.231.385	15.917.806	15.932.122
9	İspanya	16.208.668	14.572.996	16.131.590	15.579.681	13.996.447	15.297.876
10	Türkiye	12.924.938	14.220.947	13.943.628	14.386.139	14.974.561	14.090.043

Tablo 13 – Yaş Meyve Üretiminde Lider Ülkeler (ton)

Yaş Sebze

Üretim alanında en son verilerin bulunduğu 2012'den itibaren geriye doğru beş yıl içerisinde en çok yaş sebze üreten ülkelerin sıralaması Tablo 14'de verilmiştir. Sıralama yıllık dalgalanmaların etkisini azaltmak için ülkelerin son beş yıldaki üretimlerinin ortalaması alınarak yapılmıştır. Çin bu alanda da rakiplerine açık ara fark atarken, Türkiye de yılda yaklaşık 26 milyon ton yaş sebze üretimiyle dünyada ilk 5 ülke arasına girmeyi başarmıştır.

	Ülkeler	2008	2009	2010	2011	2012	Ortalama
1	Çin	509.471.996	520.084.842	542.797.300	559.908.500	573.935.000	541.239.528
2	Hindistan	91.727.545	90.634.813	100.404.627	107.376.529	109.140.990	99.856.901
3	ABD	35.861.786	37.289.389	35.608.852	34.670.373	35.947.720	35.875.624
4	Türkiye	27.135.920	26.701.516	25.900.999	27.406.658	27.818.918	26.992.802
5	İran	15.894.133	18.454.097	20.038.869	22.471.185	23.485.675	20.068.792
6	Mısır	19.707.437	21.351.164	19.487.642	18.991.810	19.825.388	19.872.688
7	Rusya Fed- erasyonu	14.349.110	14.827.060	13.283.491	16.275.327	16.084.372	14.963.872
8	İtalya	14.520.062	15.481.773	14.214.974	14.242.284	12.297.645	14.151.348
9	İspanya	12.612.252	13.342.980	12.728.846	12.583.971	12.531.000	12.759.810
10	Meksika	12.424.579	11.726.778	12.601.691	12.160.789	13.599.497	12.502.667

Tablo 14 – Yaş Sebze üretiminde lider ülkeler (ton)

Toplamda

Yaş meyve ve sebze üretimi beraber değerlendirildiğinde ise Tablo 15'deki görünüm ortaya çıkmaktadır. Tablonun oluşturulmasında en güncel veri olan 2012 üretim değerlerinden yararlanılmıştır. Görüleceği üzere Çin'in üretim miktarı olarak diğer dokuz ülkenin toplamından daha fazla yaş meyve ve sebze üretimi yaptığı görülmektedir. Çin aynı zamanda tek başına dünyada üretilen sebzelerin yarısını ve meyvelerin %30 unu üretmektedir.

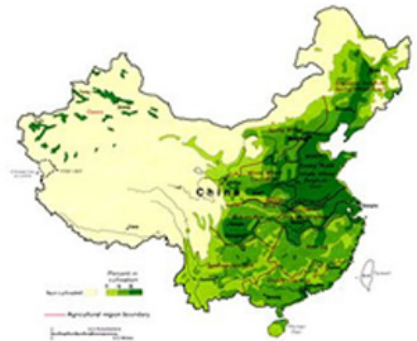
	Ülkeler	Üretim Miktarı
1	Çin	711.001.750
2	Hindistan	180.213.570
3	ABD	62.496.579
4	Brezilya	49.423.627
5	Türkiye	42.793.479
6	İran	35.457.325
7	Meksika	29.517.303
8	Endonezya	28.252.247
9	İspanya	26.527.447
10	İtalya	26.186.864

Tablo 15 – 2012 yılında toplam yaş meyve ve sebze üretimi (ton)

Üretimde Lider Ülkelerde Üretimin Niteliği**Çin Halk Cumhuriyeti**

Çin Halk Cumhuriyeti, son 30 yılda tarım alanında yaptığı atılımlarla dünyanın en büyük yaş meyve ve sebze üreticisi haline gelmiştir. Çin tek başına, dünyada üretilen sebzelerin yarısını ve meyvelerin %30 unu üretmektedir. Çin ihracat gelirlerinde ise 2011 yılında 18.8 milyar dolarla dünya ikincisi konumuna gelmiştir. Yakın gelecekte ihracat gelirlerinde birinci konumda bulunan ABD'yi geçmesi beklenmektedir.

İhracatta Çin'i öne çıkaran unsurlar Japonya, Güney Kore ve ASEAN ülkeleri başta olmak üzere uzak doğuda nüfus olarak yoğun, ekonomik gelişmesini tamamlamış fakat tarım arazileri yetersiz olan ülkelere yakın olmasıdır. Çin yaş meyve ve sebze ihracatının büyük bir bölümünü bu ülkelere yapmaktadır. Çin'in topraklarının %15'i tarıma elverişli konumdadır. 116 milyon hektarlık tarım arazisiyle dünyada en çok tarım arazisi bulunan 4. ülkedir. Tarıma elverişli bölgeler genellikle ülkenin doğusundadır. Batıda daha çok tarıma elverişsiz dağlık bölgeler, kuzeyde ise çölleşme bulunmaktadır. Meyve ve sebze üretimi daha çok hem muson yağmurları alan hem de güneş ışığından daha fazla yararlanan güney doğu bölgesinde yapılmaktadır.

Şekil 3 – Çin'in Tarım Arazileri

Çin’de tarım tarih boyunca pirinç ve buğday üretimi odaklı olmuştur. Öte yandan 1990’lı yıllardan itibaren buğday ve pirinç arazilerinin bir kısmı göreceli olarak daha çok gelir getirici yaş meyve ve sebze üretimine ayrılmaya başlanmıştır. Buğday ve pirinç ihtiyacındaki açıklar ithalat kanalıyla giderilmeye başlanmıştır.

2012 yılı itibarıyla 1 milyar 350 milyon nüfusu bulunan Çin’de 200 milyon aile geçimini tarımdan sağlamaktadır. Ülkede 300 milyondan fazla çiftçinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Çin’in nüfusunun beslenme ihtiyacının karşılanması için tarım yapımının zorunlu olması, tarım arazilerinin geniş ve sulak olması, tarım işçiliğinin bol ve ucuz olması, iklimin uygun olması, yüksek devlet destekleri gibi faktörler Çin’in tarımsal üretimini geliştiren unsurlardır. 2012 yılı itibarıyla Çin’de en çok üretilen meyveler ve bu üretimin dünya sıralamasındaki yeri Tablo 16’da verilmiştir.

	Meyveler	Üretim Miktarı	Üretimde Dünya Sıralaması
1	Elma	37,000,000	1.
2	Armut	16,100,000	1.
3	Mandalina ve çeşitleri	13,600,000	1.
4	Şeftali ve Nektarin	12,000,000	1.
5	Muz	10,550,000	2.
6	Üzüm	9,600,000	1.
7	Portakal	6,500,000	3.
8	Erik	6,000,000	1.
9	Limon	5,500,000	1.
10	Mango ve çeşitleri	4,400,000	2.

Tablo 16 – 2012 yılında Çin’de en çok üretilen meyveler (ton)

2012 yılı itibarıyla Çin’de en çok üretilen sebzeler ve bu üretimin dünya sıralamasındaki yeri Tablo 17’de verilmiştir.

	Sebzeler	Üretim Miktarı	Üretimde Dünya Sıralaması
1	Diğer Sebzeler	160,000,000	1.
2	Karpuz	70,000,000	1.
3	Domates	50,000,000	1.
4	Salatalık	48,000,000	1.
5	Lahana	32,800,000	1.
6	Patlıcan	28,800,000	1.
7	Kuru Soğan	22,600,000	1.
8	Sarımsak	20,000,000	1.
9	Ispanak	19,500,000	1.
10	Kavun	17,500,000	1.

Tablo 17 - 2012 yılında Çin’de en çok üretilen sebzeler (ton)

Hindistan

Hindistan 157 milyon hektar tarım arazisiyle dünyanın ABD'den sonra en geniş ikinci tarım arazilerine sahiptir. Yine yaklaşık 300 milyona yakın çiftçi nüfusuyla Çin'den sonra en çok çiftçiye sahip ülkedir. Ülke toplam yaş meyve ve sebze üretiminde ise Çin'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Öte yandan bu yoğun üretim ihracat gelirlerine çevrilememiştir. Hindistan 2011 yılında 2.8 milyar dolar ihracat geliriyle dünyada 18. Sırada yer alabilmiştir. Bunun sebebi olarak üretimin genellikle iç piyasada tüketilmesi ve ihracat için gerekli altyapının (ulaşım, işleme, paketlenme v.b.) henüz yeterince gelişmemesidir.

2012 yılı itibarıyla Hindistan'da en çok üretilen meyveler ve bu üretimin dünya sıralamasındaki yeri Tablo 18'de verilmiştir.

	Meyveler	Üretim Miktarı	Üretimde Dünya Sıralaması
1	Muz	24,869,490	1.
2	Mango ve çeşitleri	15,250,000	1.
3	Diğer meyveler	7,650,000	1.
4	Papaya	5,160,390	1.
5	Portakal	5,000,000	4.
6	Diğer tropik meyveler	4,383,000	1.
7	Elma	2,203,400	7.
8	Limon	2,200,000	3.
9	Ananas	1,456,000	3.
10	Üzüm	1,240,000	4.

Tablo 18 – 2012 yılında Hindistan'da en çok üretilen meyveler (ton)

2012 yılı itibarıyla Hindistan'da en çok üretilen sebzeler ve bu üretimin dünya sıralamasındaki yeri Tablo 19'da verilmiştir.

	Sebzeler	Üretim Miktarı	Üretimde Dünya Sıralaması
1	Diğer sebzeler	28,000,000	2.
2	Domates	17,500,000	2.
3	Kuru Soğan	16,308,990	2.
4	Patlıcan	12,200,000	2.
5	Lahana	8,500,000	2.
6	Karnabahar ve Brokoli	7,000,000	1.
7	Bamya	6,000,000	1.
8	Kabak	4,900,000	1.
9	Bezelye	3,650,000	2.
10	Sarımsak	1,150,000	2.

Tablo 19 - 2012 yılında Hindistan'da en çok üretilen sebzeler (ton)

Amerika Birleşik Devletleri

ABD 160 milyon hektar tarım arazisiyle dünyanın en çok tarım arazisine sahip olan ülkesidir. Ülkede yaklaşık 2 milyon çiftçi ve tarım işçisi bulunmaktadır. ABD'nin iklimi çok çeşitli meyve ve sebzelerin üretimine elverişlidir. Üretim genetik mühendisliği ve ileri teknolojiler ile yapılmaktadır. Makineleşme oranı yüksektir. Ülkenin gelişmiş ulaşım altyapısı üretilen malların pazarlanmasını kolaylaştırmaktadır. Dünya ihracat lideri olan ABD, 2011 yılı itibariyle yaş meyve ve sebze ihracatından yaklaşık 20 milyar dolar gelir elde etmiştir.

2012 yılı itibariyle ABD'de en çok üretilen meyveler ve bu üretimin dünya sıralamasındaki yeri Tablo 20'de verilmiştir.

	Meyveler	Üretim Miktarı	Üretimde Dünya Sıralaması
1	Portakal	8,166,480	2.
2	Üzüm	6,661,820	2.
3	Elma	4,110,046	2.
4	Çilek	1,366,850	1.
5	Şeftali	1,058,830	2.
6	Greyfurt	1,046,890	2.
7	Armut	778,582	2.
8	Limon	771,110	3.
9	Mandalina	587,860	4.
10	Kiraz	384,646	3.

Tablo 20 – 2012 yılında ABD'de en çok üretilen meyveler (ton)

2012 yılı itibariyle ABD'de en çok üretilen sebzeler ve bu üretimin dünya sıralamasındaki yeri Tablo 21'de verilmiştir.

	Sebzeler	Üretim Miktarı	Üretimde Dünya Sıralaması
1	Domates	13.206.950	3.
2	Mısır	4.096.190	1.
3	Marul ve marul türü	3.875.520	2.
4	Kuru Soğan	3.277.460	3.
5	Karpuz	1.770.630	3.
6	Havuç ve turp	1.346.080	4.
7	Biber	1.064.800	4.
8	Lahana	964.830	3.
9	Kavun	925.060	3.
10	Yeşil Fasulye	910.380	3.

Tablo 21 – 2012 yılında ABD'de en çok üretilen sebzeler (ton)

En Çok İthalat Yapan Ülkelerin İthalat Yapısı

Dünyada son beş yılda ortalama en çok yaş meyve ve sebze ithalatı yapan ülkeler Tablo 22’de verilmiştir. İthalatta ABD 22 milyar dolarla ilk sıradadır. ABD’yi sırasıyla Almanya, İngiltere, Fransa ve Hollanda takip etmektedir. Bu bölümde coğrafi uzaklıktan dolayı ABD’nin yerine Türkiye için daha gerçekçi potansiyel pazarlar olan Almanya, Rusya Federasyonu ve İtalya pazarlarının ithalat yapısı incelenecektir.

	Ülkeler	Ortalama
1	ABD	22.024.343
2	Almanya	18.425.261
3	İngiltere	12.323.146
4	Fransa	11.368.316
5	Hollanda	9.752.198
6	Rusya Federasyonu	8.226.157
7	Japonya	7.594.036
8	Belçika	7.392.431
9	Kanada	7.376.708
10	İtalya	5.754.430

Tablo 22 – Son beş yılda en çok yaş meyve ve sebze ithalatı yapan ülkeler (milyar ABD doları)

Almanya’nın Yaş Meyve İthalatı

Almanya’nın 2013 yılında en çok yaş meyve ithalatı yaptığı ilk beş ülke Tablo 23’de verilmiştir.

	Ülkeler	Yapılan İthalat
1	İspanya	2.109.249
2	İtalya	1.262.201
3	ABD	784.011
4	Türkiye	695.687
5	Kostarika	377.036

Tablo 23 – 2013 yılında Almanya’nın en çok yaş meyve ithal ettiği ilk beş ülke (1000 ABD Doları)

Almanya’nın Yaş Sebze İthalatı

Almanya’nın 2013 yılında en çok yaş meyve ithalatı yaptığı ilk beş ülke Tablo 23’de verilmiştir.

	Ülkeler	Yapılan İthalat
1	Hollanda	2.099.879
2	İspanya	1.559.146
3	İtalya	536.608
4	Belçika	492.562
5	Fransa	401.633

Tablo 24 – 2013 yılında Almanya’nın en çok yaş sebze ithal ettiği ilk beş ülke (1000 ABD Doları)

Almanya'nın Miktar Olarak En Fazla İthal Ettiği Ürünler

2011 yılı verilerine göre Almanya'nın miktar olarak en fazla ithal ettiği ürünler Tablo 25'de verilmiştir.

	Ürün	Miktar
1	Muz	1.288.293
2	Hazır Meyve (İşlem Görmemiş)	869.148
3	Domates	706.671
4	Elma	665.662
5	Salatalık	490.006
6	Portakal	483.734
7	Mandalina	383.032
8	Biber	351.622
9	Marul	324.518
10	Üzüm	300.226

Tablo 25 – Almanya'nın miktar olarak en çok ithal ettiği ilk on ürün (ton)

Rusya Federasyonu Meyve İthalatı

Rusya Federasyonu'nun 2013 yılında en çok yaş meyve ithalatı yaptığı ilk beş ülke Tablo 26'da verilmiştir.

	Ülkeler	Yapılan İthalat
1	Ekvator	953.246
2	Türkiye	910.318
3	Polonya	496.984
4	İspanya	375.596
5	Çin	308.033

Tablo 26 - 2013 yılında Rusya Federasyonu'nun en çok yaş meyve ithal ettiği ilk beş ülke (1000 ABD Doları)

Rusya Federasyonu Sebze İthalatı

Rusya Federasyonu'nun 2013 yılında en çok yaş sebze ithalatı yaptığı ilk beş ülke Tablo 27'de verilmiştir.

	Ülkeler	Yapılan İthalat
1	Türkiye	571.626
2	Çin	386.780
3	Hollanda	274.353
4	Polonya	249.917
5	İsrail	240.728

Tablo 27 - 2013 yılında Rusya Federasyonu'nun en çok yaş sebze ithal ettiği ilk beş ülke (1000 ABD Doları)

Rusya Federasyonu'nun Miktar Olarak En Fazla İthal Ettiği Ürünler

2011 yılı verilerine göre Rusya Federasyonu'nun miktar olarak en fazla ithal ettiği ürünler Tablo 28'de verilmiştir.

	Ülkeler	Yapılan İthalat
1	Muz	1.306.794
2	Elma	1.157.724
3	Mandalina	739.344
4	Domates	730.007
5	Portakal	568.365
6	Kuru Soğan	453.332
7	Armut	419.328
8	Üzüm	399.998
9	Lahana	306.515
10	Hazır Meyve (İşlem Görmemiş)	269.257

Tablo 28 – Rusya Federasyonu'nun miktar olarak en çok ithal ettiği ilk on ürün (ton)

İtalya Meyve İthalatı

İtalya'nın 2013 yılında en çok yaş sebze ithalatı yaptığı ilk beş ülke Tablo 29'da verilmiştir.

	Ülkeler	Yapılan İthalat
1	İspanya	672.848
2	Türkiye	376.133
3	ABD	249.939
4	Kostarika	218.950
5	Fransa	215.150

Tablo 29 - 2013 yılında İtalya'nın en çok yaş meyve ithal ettiği ilk beş ülke (1000 ABD Doları)

İtalya Sebze İthalatı

İtalya'nın 2013 yılında en çok yaş sebze ithalatı yaptığı ilk beş ülke Tablo 30'da verilmiştir.

	Ülkeler	Yapılan İthalat
1	İspanya	338.033
2	Fransa	320.246
3	Hollanda	227.988
4	Çin	152.364
5	Almanya	129.303

Tablo 30 - 2013 yılında İtalya'nın en çok yaş sebze ithal ettiği ilk beş ülke (1000 ABD Doları)

İtalya'nın Miktar Olarak En Fazla İthal Ettiği Ürünler

2011 yılı verilerine göre İtalya'nın miktar olarak en fazla ithal ettiği ürünler Tablo 31'de verilmiştir.

1	Muz	661.937
2	Hazır Meyve (İşlem Görmemiş)	158.367
3	Ananas	151.300
4	Portakal	144.901
5	Domates	129.916
6	Armut	126.375
7	Kuru fasulye	117.799
8	Limon	103.714
9	Biber	96.124
10	Hazır Meyve (İşlem Görmemiş)	269.257

Tablo 31 – İtalya'nın miktar olarak en çok ithal ettiği ilk on ürün (ton)

D) Küresel Ölçekte Faaliyet Gösteren Kuruluşlar

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)

Gıda ve Tarım Örgütü (GTÖ; Food and Agriculture Organisation, FAO), açlığı yok etmek ve beslenme şartlarını iyileştirmek amacıyla 1943'te kurulan ve 1946'da Birleşmiş Milletler'in uzmanlık kuruluşu haline gelen bir örgüttür. FAO'nun açlığa karşı mücadelede çok yönlü etkinlikleri bulunmaktadır. FAO, hükümet ve teknik kuruluşların tarımı, ormancılığı ve balıkçılığı geliştirme projelerine aracı ve yardımcı olur. Bu tip konularda ülkeler düzeyinde teknik yardımlar sağlar. Eğitsel projeler geliştirerek, araştırmalar yapar ve seminerler verir. Dünyadaki tarımsal ürünlerin üretimi, tüketimi, ticareti ve depolanması, tabii kaynakların geliştirilmesi, ağaçlandırma gibi konularda danışmanlık yapar. İstatistikler tutarak bültenler yayınlar.

GTÖ'nün merkezi Roma'dadır. Buna bağlı olarak dünyada yayılmış çok sayıda büroları mevcuttur. 1960'lardan sonra çalışmalarını, daha çok tarım ürünlerinin geliştirilmesi ve protein eksikliğinin giderilmesi konularında yoğunlaştırmıştır. BM ülkelerinin çoğu GTÖ'nün üyesidir.

E) Küresel Ölçekte Sektörü Etkileyen Politikalar

Sağlıklı Beslenme Politikaları

Dünya Sağlık Örgütü'nün ilgili raporunda obezite, diyabet, kalp-damar hastalıkları, mide ve bağırsak kanseri gibi hastalıkların temelinde dengesiz beslenme yattığı belirtilmektedir (WHO,2012). Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tahıllı ve hayvansal gıdalara olan yönelim artmakta ve ifade edilen hastalıklara kapı aralanmaktadır. Bu hastalıkların artması

hem insanların yaşam kalitelerini düşürmekte hem de ülkelerin sosyal güvenlik harcamalarında büyük artışlar meydana getirmektedir. Bu sebeple insanların günlük beslenmesinde yaş meyve ve sebzelerin payının artırılması birçok ülke ve uluslararası kuruluş tarafından stratejik bir öncelik haline gelmiştir. Bu tür politikaların yaygınlaşması küresel talebi arttıracığından yaş meyve ve sebze üreticileri için önemli bir fırsat haline gelmiştir.

Şehir Tarımı (Urban Agriculture)

Şehir tarımı büyük şehirlerin sınırlarının çevresinde yapılan tarım faaliyetlerine verilen isimdir. Son yıllarda tüm dünyada şehirlerin nüfusunun giderek artması ve milyonlarca insanın coğrafi olarak sınırlı bir alanda toplanmak durumunda kalmasına neden olmuştur. Bu kalabalık nüfusların taze meyve ve sebze talebini karşılamak lojistik olarak büyük bir sorun haline gelmiştir. Bu sebeple son yıllarda başta Çin’de olmak şehirlerin dış çevresinde tarım işletmeleri oluşmaya başlamıştır. FAO’nun tanımına göre bu tarım işletmeleri dar tarım alanlarında büyük verimler elde eden, ihtiyaca göre çok çeşitli ve hızlı üretim yapabilen, kaynakları tekrar tekrar kullanabilen, verimli işletmelerdir. Gelecekte yeni metropollerin oluşması kaçınılmaz olduğuna göre şehir tarımcılığının daha da yaygınlaşacağı beklemek yanlış olmaz.

Devlet Destekleri

Dünyada birçok devlet, ülkedeki bazı tarımsal faaliyetlere doğrudan mali destek vermektedir. Örneğin Avrupa Birliği, 2010 yılında tarımsal işletmelere 39 milyar Euro doğrudan tarımsal destek dağıtmıştır. ABD hükümeti de yıllık olarak çiftçilere yaklaşık 20 milyar dolar destek sağlamaktadır. Desteklerin niteliği ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Bazı ülkeler tarım girdilerine destek vermekte, bazı ülkeler tarımsal kredilerin finansman yükünü karşılamakta, bazı ülkeler ise üretilen ürüne karşılık destek verebilmektedir.

Tarıma yapılan destekler dünya çapında tartışmalı bir konudur. Birleşmiş Milletler gelişmiş ve zengin ülkelerin kendi çiftçilerine verdiği desteklerle ürünlerin fiyatlarını düşürdüğünü ve bu destekleri veremeyen fakir ülkelerin çiftçilerinin bu fiyatlarla rekabet edemeyerek tarımı bıraktığı ve ülkenin ithalata yöneldiğini ifade ederek eleştirmiştir.

Bölüm - 3

Sektörün Ulusal Ölçekte Analizi

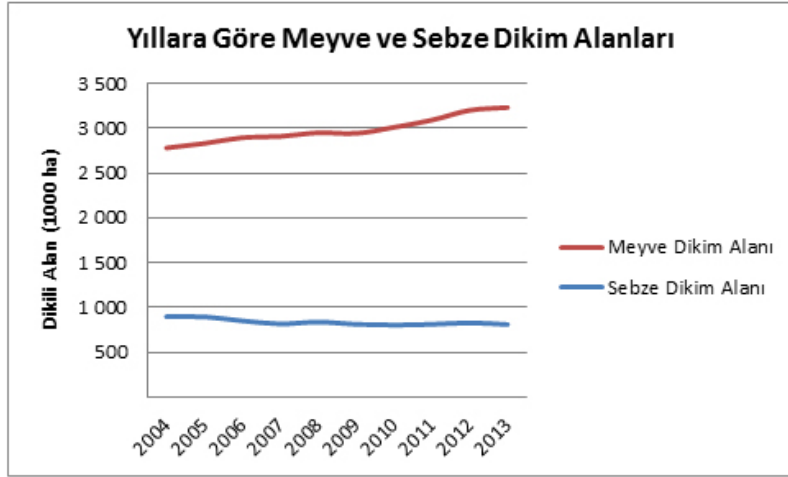
SEKTÖRÜN ULUSAL ÖLÇEKTE ANALİZİ

Türkiye yaş meyve ve sebze üretimi alanında dünya çapında önde gelen ülkelerden biridir. 2012 verilerine göre Türkiye, yaş meyve üretim miktarında dünya 8.'si, yaş sebze üretimi alanında ise dünya 4.'sü konumundadır (FAO).

A) Sektörün Ulusal Ölçekte Durumu

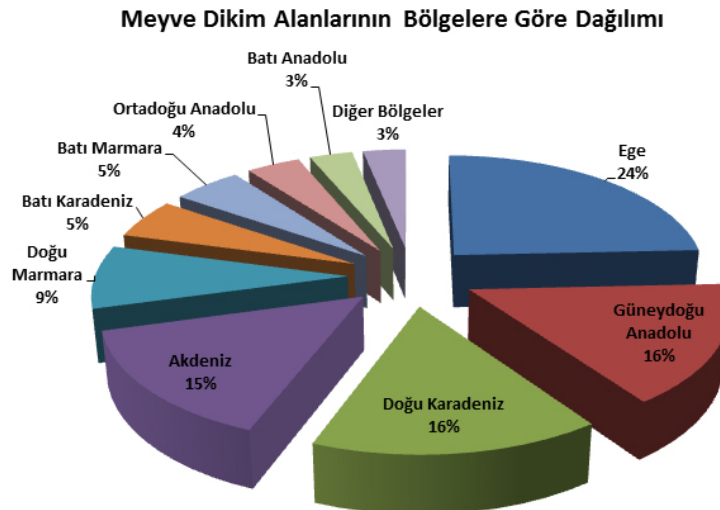
Dikili Alanlar

Türkiye, toplam 23.8 milyon hektar tarım arazisiyle dünyada 13. sırada yer almaktadır (CIA World Factbook). 2013 verilerine göre Türkiye'de, bu alanın yaklaşık %16'sına tekabül eden 4 milyon hektar alanda yaş meyve ve sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Yaş meyve ve sebze yetiştirilen alanların geçmiş yıllara göre değişimi Şekil 4'de verilmiştir. Şekilde de görüleceği üzere son yıllarda meyve dikim alanlarında bir artış ve sebze dikim alanlarında bir azalış eğilimi gözlenmektedir.

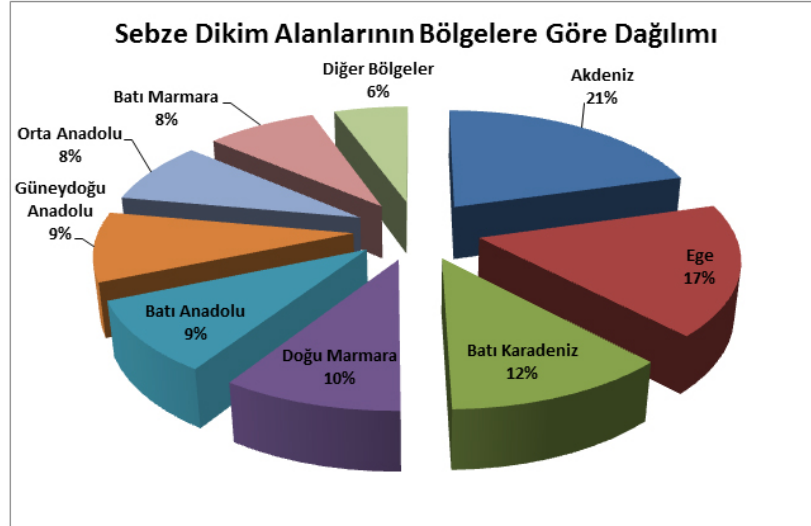
Şekil 4 – Yıllara göre meyve ve sebze dikim alanları (1000 ha)

NUTS II bölgelerine göre meyve dikim alanlarına bakıldığında ise, Şekil 5'te de görüleceği üzere, Ege Bölgesi (%24), Güneydoğu Anadolu Bölgesi (%16), Doğu Karadeniz Bölgesi (%16) ve Akdeniz Bölgesi (%15) öne çıkmaktadır.

Şekil 5 – Meyve dikim alanların bölgelere göre dağılımı

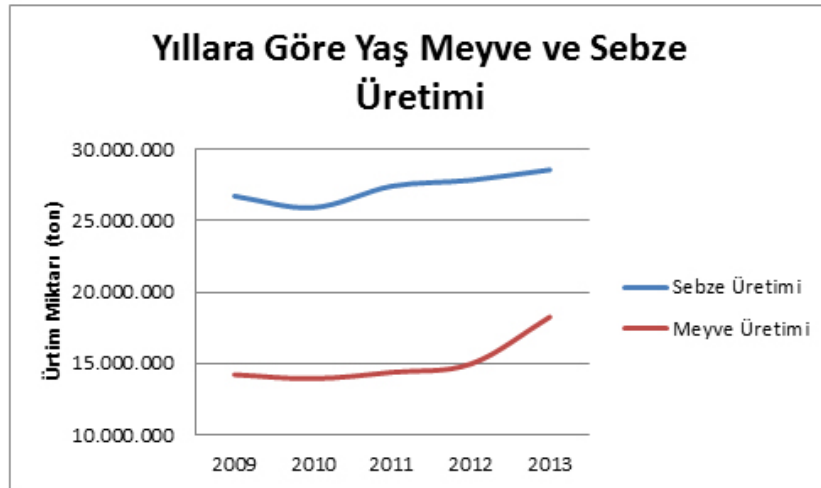
NUTS II bölgelerine göre sebze dikim alanlarına bakıldığında ise, Şekil 6'da de görüleceği üzere, Akdeniz Bölgesi (%24), Ege Bölgesi (%17), Batı Karadeniz Bölgesi (%12) ve Doğu Marmara Bölgesi (%10) öne çıkmaktadır.

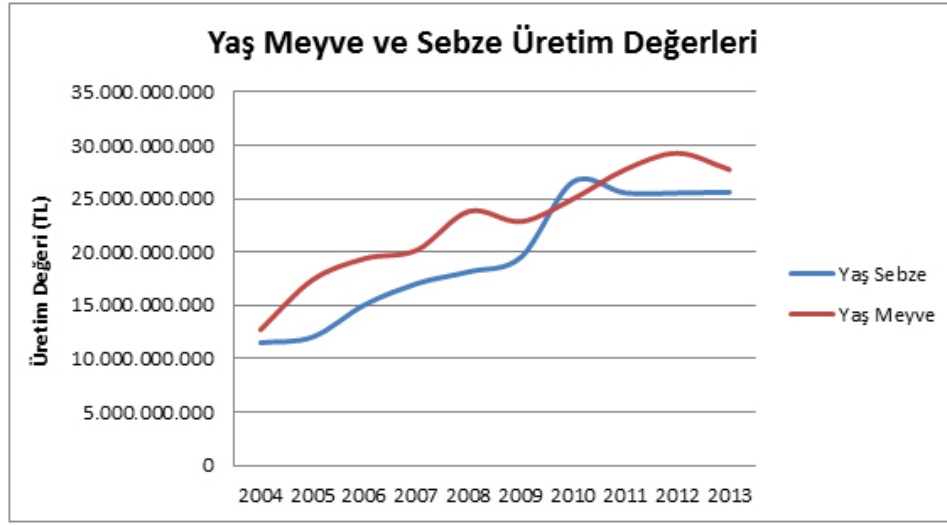
Şekil 6 – Sebze dikim alanlarının NUTS II bölgelerine göre dağılımı

Üretim Miktarları

Meyve ve sebze üretiminin son beş yıldaki görünümü aşağıdaki şekillerde verilmiştir. Görüleceği üzere miktar olarak sebze üretimi oldukça fazla olsa da değer olarak meyveler öne çıkmaktadır.

Şekil 7 – Yıllara göre meyve ve sebze üretim miktarı (ton)

Şekil 8 – Yıllara göre yaş meyve ve sebze üretim değerleri (TL)

En Çok Üretilen Meyveler

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere Türkiye’de en çok üretilen meyve Üzüm’dür. Bunun yanında Türkiye Kiraz ve Kayısı üretiminde dünyada söz sahibi olan ülkelerden biridir.

	Ürünler	2009	2010	2011	2012	2013	Dünya %
1	Üzüm	4.264.720	4.255.000	4.296.351	4.275.659	4.011.409	%6
2	Elma	2.782.365	2.600.000	2.680.075	2.889.000	3.128.450	%4
3	Portakal	1.689.921	1.710.500	1.730.146	1.662.000	1.781.258	%3
4	Mandalina ve türleri	846.390	858.699	872.251	889.293	940.123	%3
5	Limon	783.587	787.063	790.211	759.711	726.283	%5
6	Kayısı	695.364	476.132	676.138	795.768	780.000	%20
7	Şeftali ve Nektarin	547.219	534.903	545.902	575.730	637.543	%3
8	Kiraz	417.694	417.905	438.550	480.748	494.325	%22
9	Armut	384.244	380.003	386.382	439.656	461.826	%2
10	Çilek	291.996	299.940	302.416	353.173	372.498	%8

Tablo 32 – Türkiye’de en çok üretilen ilk on meyve çeşidi (ton)

En Çok Üretilen Sebzeler

Sebze üretiminde ise domatesin büyük bir üstünlüğü bulunmaktadır. Üretim olarak ilk on sebzenin toplamı miktarında domates üretilmektedir. Türkiye domates ve biber üretiminde dünyada söz sahibi ülkeler arasındadır.

	Ürünler	2009	2010	2011	2012	2013	Dünya %
1	Domates	10.745.572	10.052.000	11.003.433	11.350.000	11.820.000	%7
2	Karpuz	3.810.205	3.683.103	3.864.489	4.044.184	3.887.324	%4
3	Biber	1.837.003	1.986.700	1.975.269	2.072.132	2.161.258	%7
4	Kuru Soğan	1.849.582	1.900.000	2.141.373	1.819.000	1.904.846	%2
5	Salatalık	1.735.010	1.739.191	1.749.174	1.741.878	1.754.613	%3
6	Kavun	1.679.191	1.611.695	1.647.988	1.708.415	1.699.550	%5
7	Patlıcan	816.134	846.998	821.770	799.285	826.941	%2
8	Havuç	593.628	533.253	602.078	714.000	569.855	%2
9	Lahana ve türleri	706.855	693.002	710.056	701.465	720.257	%1
10	Yeşil Fasulye	603.653	587.967	614.948	614.965	632301	%3

Tablo 33 – Türkiye’de en çok üretilen ilk on sebze çeşidi

Üretimde Söz Sahibi Olunan Ürünler

Sebze ve meyve üretiminde Dünyanın ilk 10’unda bulunduğumuz ürünler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Ürünler	Türkiye’nin Üretimde Dünyadaki Sırası
Kayısı	1.
Kiraz	1.
İncir	1.
Ayva	1.
Vişne	2.
Elma	3.
Çilek	3.
Üzüm	4.
Mandalina ve türleri	4.
Armut	4.
Şeftali ve Nektarin	5.
Limon	6.
Portakal	7.

Tablo 34 – Türkiye’nin üretim miktarında Dünya Çapında Söz Sahibi Olduğu Meyve Türleri

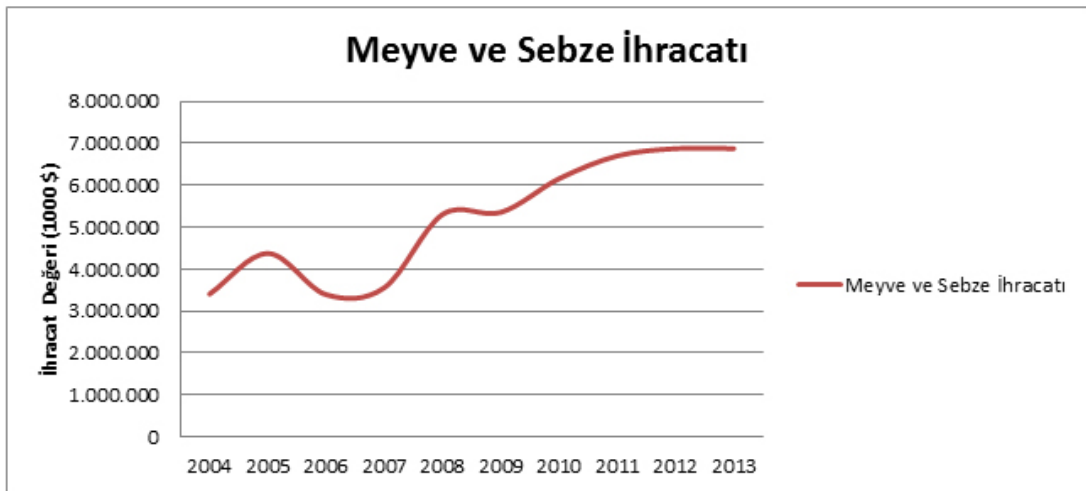
Ürünler	Türkiye'nin Üretimde Dünyadaki Sırası
Karpuz	2.
Salatalık	2.
Kavun	2.
Biber	3.
Domates	4.
Patlıcan	4.
Havuç	4.
Yeşil Fasulye	4.
Ispanak	4.
Lahana ve türleri	5.
Kuru Soğan	7.
Limon	6.
Portakal	7.

Tablo 35 - Türkiye'nin üretim miktarında Dünya Çapında Söz Sahibi Olduğu Sebze Türleri

B) İhracat ve İthalat Yapılan Ülkeler ve Ürünler

Toplam İhracat

Türkiye'nin son on yıldaki toplam meyve ve sebze ihracatı aşağıdaki şekilde verilmiştir. Görüleceği üzere ihracatta son 10 yılda genel bir artış eğilimi bulunmaktadır. Son 5 yılda meyve ve sebze ihracatı %28 artmıştır. 2013 yılında Türkiye'nin toplam meyve ve sebze ihracatı 6,8 Milyar dolara ulaşmıştır.

Şekil 9 – Türkiye'nin Son 10 yılda Meyve ve Sebze İhracatı (1000 ABD Doları)

En Çok Meyve İhraç Edilen Ülkeler

Türkiye'nin son beş yılda en çok meyve ihraç ettiği ülkeler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre en fazla Rusya Federasyonu'na ihracat yapılmaktadır. Türkiye meyve ihracatının yaklaşık %15'ini Rusya Federasyonu'na yapmaktadır.

	Ülkeler	2009	2010	2011	2012	2013	Ortalama	Başlıca Ürün
1	Rusya Federasyonu	452.038	566.602	597.364	544.778	614.383	555.033	Turunçgiller
2	Almanya	357.575	405.840	456.019	406.148	448.424	414.801	Üzüm (kuru ve yaş)
3	İtalya	374.428	345.987	414.609	405.052	431.922	394.400	Üzüm(kuru ve yaş)
4	Fransa	157.192	252.939	280.216	278.820	250.525	243.938	İncir
5	Irak	129.629	167.104	275.392	312.791	268.891	230.761	Turunçgiller
6	İngiltere	163.169	193.682	219.735	220.452	214.832	202.374	Üzüm (kuru ve yaş)
7	Ukrayna	130.092	166.532	170.941	150.282	208.420	165.253	Turunçgiller
8	Hollanda	112.694	116.722	123.033	129.492	125.567	121.502	Üzüm (kuru ve yaş)
9	Suudi Arabistan	84.635	94.127	110.708	69.682	74.301	86.691	Turunçgiller
10	ABD	58.794	86.741	82.475	86.300	87.807	80.423	Kurutulmuş Meyve

Tablo 36 – Son beş yılda en çok meyve ihracatı yapılan ülkeler (1000 ABD Doları)

En Çok Sebze İhraç Edilen Ülkeler

Türkiye'nin son beş yılda en çok sebze ihraç ettiği ülkeler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre en fazla Rusya Federasyonu'na ihracat yapılmaktadır. **Türkiye sebze ihracatının yaklaşık üçte birini Rusya Federasyonu'na yapmaktadır.**

	Ülkeler	2009	2010	2011	2012	2013	Ortalama	Başlıca Ürün
1	Rusya Federasyonu	231.161	301.750	319.249	322.713	347.073	304.389	Domates
2	Almanya	96.871	106.451	87.638	81.279	83.508	91.149	Çeşitli Sebzeler
3	Irak	93.480	69.301	76.571	83.585	97.541	84.096	Bakliyat
4	Bulgaristan	119.224	87.285	55.929	33.705	40.353	67.299	Domates
5	Romanya	42.218	57.648	42.825	25.900	19.094	37.537	Domates
6	Ukrayna	31.058	30.062	34.406	37.474	44.963	35.593	Domates
7	Mısır	31.556	45.316	37.349	20.018	15.084	29.865	Bakliyat
8	Sudi Arabistan	37.694	28.103	34.632	24.138	18.442	28.602	Bakliyat
9	Sudan	15.334	34.995	28.658	28.839	33.569	28.279	Bakliyat
10	ABD	26.424	26.330	27.983	29.385	29.665	27.957	Kurutulmuş Sebze

Tablo 37 – Türkiye'nin En Çok Sebze İhraç Ettiği Ülkeler (1000 ABD Doları)

Meyve İhracatında Önde Gelen Ürünler

Üzüm, Türkiye'nin en çok üretilen ve en çok ihraç edilen meyvesidir. Üzüm son beş yılda en sağlıklı büyüyen ürünler arasındadır. Bunun yanında tabloda bulunmayan meyveleri ifade eden diğer meyveler kategorisi de son beş yılda %81 büyümeye gerçekleştirmiştir. İhracatını büyük oranda arttıran bir başka meyve de elmadır. Elma ihracatı da son beş yılda %48 artmıştır.

	Ürünler	2009	2010	2011	2012	2013	Ortalama	Değişim (2009-2013)
1	Üzüm (kurutulmuş)	407.436	417.546	506.456	520.191	490.281	468.382	15%
2	Mandarin, klemantin, vilking vb. (taze/kurutulmuş)	253.369	289.174	338.001	292.701	356.044	305.858	21%
3	Limon ve tatlı limon (taze/kurutulmuş)	277.666	312.656	354.335	266.565	299.300	302.104	9%
4	Kayısı, kiraz, şeftali, erik ve çakal eriği (taze)	182.700	209.383	189.252	242.077	239.993	212.681	16%
5	Portakal (taze/kurutulmuş)	169.208	156.349	262.881	230.174	183.690	200.460	18%
6	İncir (taze/kurutulmuş)	176.871	184.631	180.780	196.611	241.539	196.086	11%
7	üzüm (taze)	155.623	203.805	175.325	162.593	187.678	177.005	14%
8	Greyfurt ve Pomelo (taze/kurutulmuş)	88.282	101.732	109.915	107.946	92.166	100.008	13%
9	Diğer meyvalar (taze)	39.391	59.616	70.682	74.343	112.303	71.267	81%
10	Diğer kabuklu meyvalar (taze/kurutulmuş) (kabuğu çıkarılmış/soyulmuş)	51.001	68.155	39.275	24.990	25.456	41.775	-18%
11	Elma (taze)	22.862	32.713	36.605	28.515	48.900	33.919	48%
12	Çilekler, ahududular, dikem dutu, dutlar, böğürtlenler, yabanmersinleri, dağ mersinleri ve diğeri taze tatlı meyveler	25.284	28.048	20.442	19.864	24.821	23.692	-6%
13	Armut ve ayva (taze)	16.512	17.104	13.011	18.921	21.418	17.393	5%
14	Karpuz, kavun ve papaya	11.897	11.701	14.163	9.726	10.529	11.603	-2%
15	Diğer turuncgiller (taze/kurutulmuş)	85	73	46	25	13	48	-43%

Tablo 38 – Son beş yılda ihracatta önde gelen meyveler (1000 ABD Doları)

Sebze İhracatında Önde Gelen Ürünler

Domates Türkiye'nin en çok üretilen ve en çok ihraç edilen sebzesidir. Bununla beraber domates ihracatı son dört yıldır gerilemektedir. Domates dışındaki sebzelerin ihracat oranını giderek arttırdığı görülmektedir.

	Ürünler	2009	2010	2011	2012	2013	Ortalama	Değişim (2009-2013)
1	Domates (taze/soğutulmuş)	406.412	476.487	432.462	400.691	391.218	421.454	-4%
2	Mercimekler; kabuksuz (kuru)	174.964	216.376	200.607	161.300	167.814	184.212	-4%
3	Diğer sebzeler (taze/soğutulmuş)	89.107	102.793	114.916	113.723	132.874	110.682	49%
4	Hıyarlar ve kornişonlar (taze/soğutulmuş)	66.482	75.143	59.176	67.060	63.956	66.363	-4%
5	Sebze (buharda/suda kaynatılarak pişirilmiş) (dondurulmuş)	55.164	45.060	53.748	40.106	51.369	49.089	-7%
6	Nohut; kabuksuz (kuru)	74.977	54.780	36.508	31.011	19.548	43.365	-74%
7	Kayısı, şeftali ve erik çekirdekleri ve çekirdek içleri	20.086	19.130	25.678	23.253	28.319	23.293	41%
8	Soğanlar ve şalotlar (taze/soğutulmuş)	16.608	16.064	22.430	20.763	27.225	20.618	64%
9	Patates-taze/soğutulmuş	5.772	9.700	17.375	10.585	43.208	17.328	649%
10	Sebzeler ve sebze karışımları (geçici olarak konserve edilmiş)	14.184	13.208	11.599	9.462	9.850	11.661	-31%
11	Havuç, şalgam, teke sakalı, kök kerevizi vs. (taze/soğutulmuş)	10.373	10.668	12.611	10.107	9.473	10.647	-9%
12	Mantarlar (taze/soğutulmuş)	11.791	7.522	8.888	7.822	6.156	8.436	-48%
13	Bezelye (kabuksuz) (faneleri ikiye ayrılmış)	403	294	12.332	11.971	16.387	8.277	3966%
14	Pırasa ve diğer soğanimsi sebzeler (taze/soğutulmuş)	5.952	6.659	5.049	4.633	8.720	6.202	47%
15	Fasulyeler	17.905	2.552	2.038	2.588	5.465	6.110	-69%

Tablo 39 – Son beş yılda ihracatta önde gelen sebzeler (1000 ABD Doları)

Bölüm - 4

Şanlıurfa'da Yaş Meyve ve Sebze Yetiştiriciliği

ŞANLIURFA'DA YAŞ MEYVE VE SEBZE YETİŞTİRİCİLİĞİ

Şanlıurfa'da Meyve Üretimi

Şanlıurfa'da son beş yılda en çok üretilen meyve üzüm olmuştur. Üzümün yanında Şanlıurfa'nın Türkiye'de Nar üretiminde de söz sahibi olan illerden biri olduğu görülmüştür.

	Ürünler	2009	2010	2011	2012	2013	Ortalama	Değişim (2009 – 2013)	Türki- ye'deki Sırası (2013)
1	Üzüm	83.953	71.641	74.417	76.615	53.016	71.928	-37%	17
2	Nar	3.593	4.930	6.151	6.255	6.439	5.474	79%	10
3	Üzüm (Şaraplık)	15.119	1.323	1.734	1.722	1.734	4.326	-89%	20
4	Erik	1.902	1.950	1.572	1.562	1.687	1.735	-11%	40
5	Kayısı	774	872	948	510	488	718	-37%	44
6	Elma	521	419	470	486	257	431	-51%	
7	Muz-İn- cir-Avokado- Kivi	456	450	358	340	326	386	-29%	54
8	Dut	375	401	402	307	309	359	-18%	44
9	Seftali (Nektarin)	158	332	263	263	263	256	66%	42
10	Zerdali	132	137	121	133	131	131	-1%	31
11	Seftali (Diğer)	124	121	113	81	89	106	-28%	49
12	Armut	65	49	51	46	51	52	-22%	43
13	Ayva	15	15	17	12	12	14	-20%	52
14	Vişne	10	13	16	9	9	11	-10%	54
15	Kiraz	12	13	13	9	9	11	-25%	67

Tablo 40 – Şanlıurfa'da son beş yılda üretilen meyve miktarları (ton)

Şanlıurfa'da Sebze Üretimi

Şanlıurfa'da son beş yılda en çok üretilen sebze salçalık domates olmuştur. Salçalık domatesi karpuz ve sofralık domates takip etmektedir.

	Ürünler	2009	2010	2011	2012	2013	Ortalama	Değişim (2009 – 2013)	Türki- ye'deki Sırası (2013)
1	Domates (Salçalık)	304.200	287.817	270.708	281.918	282.944	285.517	-6%	5
2	Karpuz	158.775	97.223	144.842	146.906	134.208	136.391	-14%	6
3	Domates (Sofralık)	73.494	79.942	89.161	189.538	193.992	125.225	70%	10
4	Biber (Salçalık)	44.350	47.842	46.053	53.853	87.840	55.988	26%	4
5	Patlıcan	74.249	57.103	58.865	31.566	29.084	50.173	-32%	10
6	Kavun	27.196	19.602	17.841	19.008	18.740	20.477	-25%	25
7	Biber (Dol- malık)	29.386	17.131	18.863	16.136	10.250	18.353	-38%	9
8	Soğan (Kuru)	5.588	14.034	6.257	9.890	13.595	9.873	77%	20
9	Hıyar (Sof- ralık)	9.290	8.289	7.704	7.033	7.348	7.933	-15%	17
10	Soğan (Taze)	9.452	7.071	3.374	3.425	2.913	5.247	-44%	22
11	Acur	4.579	1.917	497	4.106	4.107	3.041	-34%	25
12	Biber (Sivri)	3.149	3.249	2.667	1.189	1.812	2.413	-23%	13
13	Sarımsak (Taze)	2.120	2.100	2.407	2.506	2.530	2.333	10%	12
14	Marul (Göbekli)	1.335	1.149	1.233	1.172	1.194	1.217	-9%	19
15	Sarımsak (Kuru)	1.050	1.166	975	1.100	1.107	1.080	3%	27

Tablo 41 – Şanlıurfa'da son beş yılda üretilen sebze miktarları (ton)

Bölüm - 5

Küme Analizi

KÜME ANALİZİ

A) Sektörün Bölgedeki Gelişimine Genel Bakış

Şanlıurfa'da örtü altı yaş meyve ve sebze yetiştiriciliğinin geçmişi son 15 yıl içerisinde şekillenmiştir. 2000 yılında Karaali köyünde tarım amaçlı ilk jeotermal kuyuların vurulması burada jeotermal seracılık potansiyelini ortaya çıkarmıştır. Jeotermal enerjisi bundan önce sadece bölgedeki kaplıcalarda hizmet sektörü tarafından kullanılmaktaydı. Yapılan ilk denemelerin ardından, yeraltı sularının kışın seraların ısıtılması sorununu ekonomik olarak çözdüğü anlaşıncı takip eden yıllarda bölgede seracı firmaların sayısı yıllar geçtikçe artmıştır.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Programı kapsamında başlattığı destek programı bölgede yaş meyve ve sebze yetiştiriciliği için ikinci bir dönüm noktası olmuştur. 2009 – 2011 yılları arasında cazip destek ve kredi olanaklarından yararlanmak isteyen birçok Karaalili, arazilerinin bir bölümünde topraksız seracılık yapmaya başlamıştır. **Bölgedeki işletmelerin büyük bir kısmı bu desteklerden faydalanılarak kurulmuş işletmelerdir.**

Bölgede şu an yaklaşık 500 dekarlık alanda örtüaltı topraksız tarım yapılmaktadır. Bölgedeki işletmelerin çoğunluğu son beş yıl içerisinde kurulan işletmelerdir. Bu işletmeleri kuran kişiler seracılıktan önce geleneksel tarım yaparak ya da ticaretle geçinen kişilerdir. Başka bir deyişle **firma sahipleri seracılık sektörüne yeterince bilgi ve tecrübe sahibi olmadan girmişlerdir.** Bu da ilk başlarda etkileri halen devam eden kayıplara ve verimsizliklere sebep olmuştur.

Bölgede yetiştirilen başlıca ürün salkım domatestir. Bunun dışında az miktarda dış mekân bitkileri ve kesme çiçek yetiştirmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır. **Dikimler eylül ayından itibaren sonbaharda yapılmakta ve ertesi yıl haziran ayına kadar hasat yapılabilmektedir.** Yaz aylarında genellikle üretim yapılmamaktadır. Seralar yaz aylarında temizlik ve bakıma alınmaktadır.

Üretilen ürünler genellikle iç pazarda sebze ve meyve hallerinde komisyonculara satılmaktadır. Bir firma doğrudan Hollanda'ya ihracat gerçekleştirmektedir. Ürünlerin paketlenmesi firma tesislerinde el emeğiyle ya da otomasyon sistemiyle gerçekleştirilmektedir. Üretilen ürünün hemen hemen tamamı satılmaktadır. İşletmeciler belli bir kalite standardını yakaladıkları sürece normal piyasa şartlarında, ellerindeki ürüne yıl boyunca kolayca müşteri bulabilmektedirler.

Kümelenme Hakkında

Küme firmalarının tamamı Şanlıurfa'nın Merkez ilçesine bağlı Karaali Köyü'nde yer almaktadır. Kümenin bu noktada bulunmasının temel sebebi burada çıkarılan jeotermal yer altı sularıdır. Karaali, Şanlıurfa il merkezinin güney doğusunda yer almakta ve karayoluyla yaklaşık 45km uzaklıkta bulunmaktadır. 2013 verilerine göre nüfusu 1804 kişidir.

Karaali'deki üreticiler **GAP Seracılar Birliği Derneği** çatısı altında birleşmişlerdir. Kümelenmenin

temeli de bu şekilde atılmıştır. Daha sonra işbirliği seviyesini daha da arttırmak isteyen firmalar **Şanlıurfa Jeotermal Seracılık Kümelenmesi**'ni oluşturmuşlardır. Kümelenmede aşağıdaki firmalar yer almaktadır:

Şekil 10 – Haritada Karaali Köyü'nün Yeri

1	CNR Tarım Gıda Sanayi Ticaret Limited Şirketi
2	Edessa Danışmanlık Tarım Gıda Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
3	Görgen İnşaat Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi (Ortanca Tarım)
4	Karaali Tarım Turizm İnş. San. Limited. Şti
5	Kimyon Tarım ve Seracılık Limited Şirketi
6	Lidersan Sağlık ve Gıda Ürünleri A.Ş.
7	Pelte Tarım Seracılık Gıda Sanayi ve Tic. A.Ş.
8	Sambur Seracılık İthalat İhracat San. Tic. Ltd. Şti
9	Uzman Gıda İthalat İhracat Turizm Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi (Gülizar Tarım)
10	Vema İnşaat A.Ş.
11	Yıldız Tarım Tekstil Seracılık A.Ş.

B) Bölgenin Rekabet Avantajları

Bölgenin ve kümelenmenin rekabet avantajları Küme Rekabet Elması, Beş Kuvvet Analizi ve GZFT Analizi ile irdelenecektir.

Küme Rekabet Elması

Kümenin rekabet yapısı Michael Porter'ın geliştirmiş olduğu ve kümelerin rekabet koşullarının analiz etmede güçlü bir araç olan “elmas modeli” aracılığıyla da irdelenmiştir. Elmas Modeli, sektörlerin rekabet gücünün bu 4 ana unsur ve 2 destekleyici unsur kapsamında göreceli olarak değerlendirilmesine dayanır. Bu unsurları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1) Ana Unsurlar:

Faktör (Girdi) koşulları: İnsan kaynakları, fiziki altyapı, bilgi kaynakları, sermaye ve diğer altyapı unsurları ifade eder.

Talep Koşulları: İç talep, dış talep, potansiyel pazarlar, talebin niteliği, alıcıların talepkarlığı, kullanıcının (müşterinin) seçiciliği, geniş ve büyüyen iç Pazar gibi konular ifade eder.

İlgili ve Destekleyen Sektörler: Rekabetçi avantaja sahip tedarikçilerin ve ilgili firmaların mevcudiyetini ifade eder. Örneğin: Hammaddede tedarikçileri, uzmanlaşmış makine tedarikçileri, yarı mamul veya ara ürün tedarikçileri ve ambalaj malzemeleri tedarikçileri.

Firma Stratejisi ve Rekabet: Bölgesel şartlar, sektörde faaliyet gösteren diğer firmaların yapısı, kurulma nedenleri ve amaçları, bulundukları çevrede rekabet olup olmadığı, yerli-yabancı sermaye, firmaların inovasyon kapasiteleri, rekabete yaklaşımları, sürdürülebilir rekabetçi avantaj oluşumuna ve gelişimine elverişli ortam, yerel rekabet gibi unsurları ifade eder.

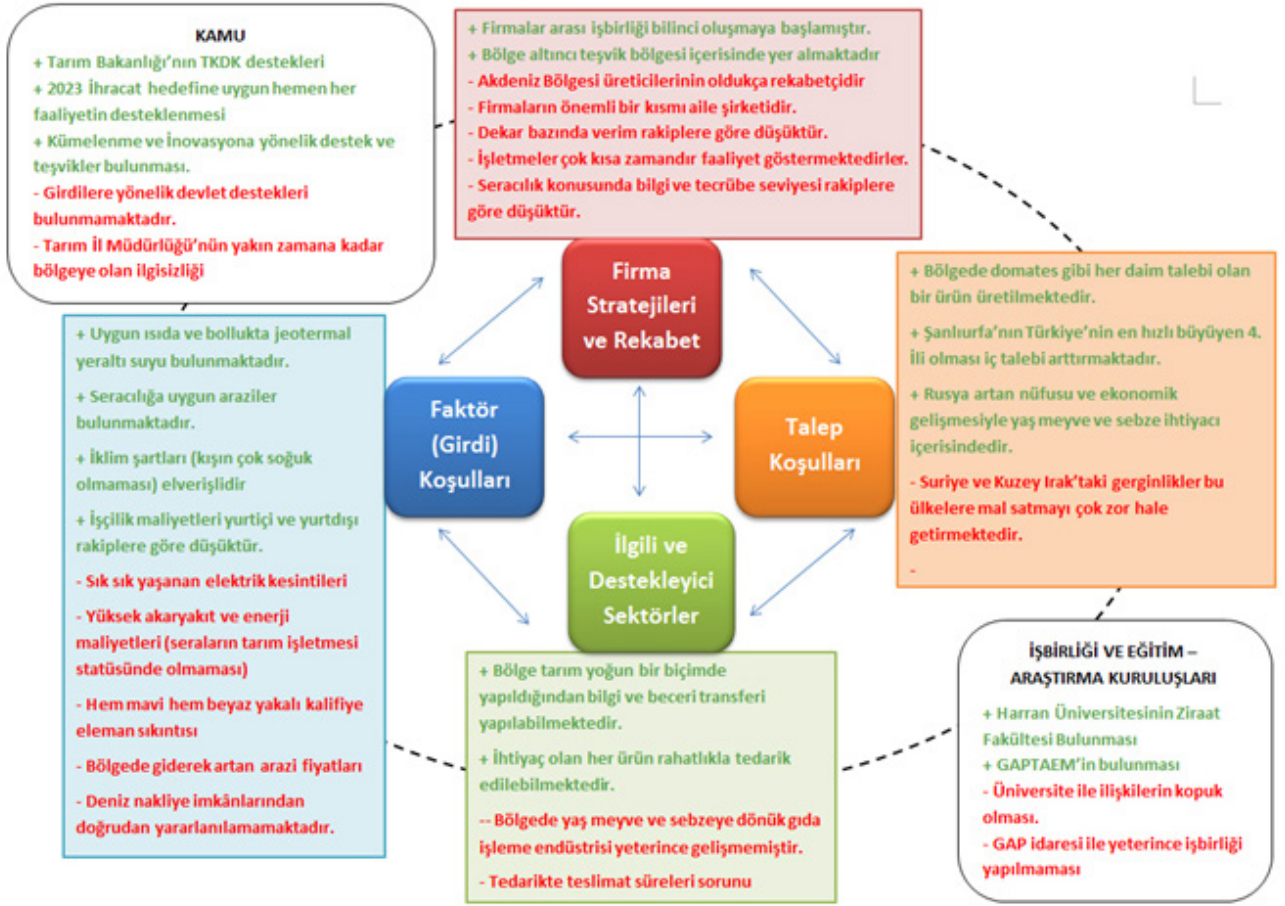
2) Destekleyici Unsurlar:

Devlet Kurumları: Küme çalışmalarının en önemli aktörü devletlerdir. Devletler bir tür “küme kolaylaştırıcısı” olarak hareket ederler. Çok sayıda paydaşın bir küme dahilinde toplanmasına yardımcı olurlar. Ayrıca kümeler ile kamu kurum ve kuruluşları arasındaki ilişkiyi düzenlerler. Porter bir sektörün uluslararası rekabet gücünün gelişiminde devletin rolünün önemli fakat dolaylı olduğunu düşünmektedir. Porter'a göre devletin yapması gereken rekabetçi avantajı yaratmaya çalışmak değil, elmas modelinin dört ana bileşenini oluşturan ana unsurlar çerçevesinde sektörü desteklemektir.

İşbirliği ve Eğitim-Araştırma Kurumları: Üniversiteler, teknik eğitim kurumları, yaygın eğitime yönelik özel eğitim kurumları (kurslar, vb.) ARGE kuruluşları, teknoloji desteği ve teknoloji transferi konusunda hizmet veren kuruluşlar, ticari ve mesleki birlikler, işçi sendikaları, işveren birlikleri ve dernekleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, yerel siyasetçiler, milletvekilleri, kalkınma ajansları, sivil toplum kuruluşları başlıca işbirliği kurumlarıdır.

Modelde ifade edilen her bir boyut olumlu (yeşil) ve olumsuz (kırmızı) yanlarıyla ele alınır. Bununla beraber, aynı modelde kümenin kamu kurumları ve destekleyici kurum/kuruluşlar ile ilişkisi ve işbirliği seviyesi de ifade edilir.

Bölgenin / kümenin rekabet elması aşağıdaki şekilde verilmiştir:

Şekil 11 – Bölgenin ve Kümenin Rekabet Elması

Faktör Koşulları

Kümenin rekabetçilik seviyesinin daha iyi anlaşılabilmesi için bölgenin faktör (girdi) koşullarını biraz daha detaylandırmanın uygun olacağı düşünülmüştür. Bölgenin faktör koşulları aşağıdaki tabloda biraz daha detaylı olarak ifade edilmiştir:

Faktör Koşulları	Avantajlar	Dezavantajlar
Coğrafi Konum ve Doğal Kaynaklar	• Jeotermal yeraltı suları ile ısıtma yapabilme olanağı • Enerji temininde güneş enerjisinden yararlanabilme olanağı • Yeterli miktarda tarıma ve seracılığa elverişli arazinin bulunması	• Aşırı sıcak geçen aylarda seraların soğutulması gerekliliği • Deniz taşımacılığına uzak kalınması
Ulaştırma Altyapısı ve Fiziksel Altyapı	• GAP Havaalanı'nın bulunması • Komşu iller ve ülkeler arasındaki karayollarının yüksek nitelikte olması.	• Deniz taşımacılığı imkânı bulunmaması • Raylı sistem taşımacılığı imkânı bulunmaması • Arazi fiyatlarının giderek artması • Bölgenin belediyeçilik hizmetlerinden yararlanamaması • Karaali'yi anayola bağlayan bağlantı yolunun düşük nitelikte olması
İnsan Kaynakları	• Düşük maliyetli ve fazla miktarda tarım sektöründe tecrübeli iş gücü bulunabilmesi	• Seracılık konusunda deneyimi olan ziraat mühendisi bulunmaması ya da bölgede uzun süre tutulamaması.
Bilgi Kaynakları	• Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi • GAPTAEM'in bulunması • GAPTEM'in bulunması	• Bölgede akademik anlamda seracılık alanında uzmanlığı olan kişilerin yeterince bulunmaması • Bölgede hemen hayata geçirilebilecek nitelikte bilimsel çalışmaların bulunmaması
Finans Kaynakları	• Seracılığa yönelik çok uygun kredilerin olması • TKDK Destekleri • Yenilikçiliğe yönelik projelerin birçok kurum tarafından desteklenmesi • Bölgenin altıncı teşvik bölgesi içerisinde yer alması	• Girdi desteğinin bulunmaması

Kümenin Beş Kuvvet Analizi

Yine Michael Porter tarafından ortaya konan analiz araçlarından biri olan “beş kuvvet analizi” genellikle sektörün genel stratejisini ve rekabet yapısını belirlenmesinde kullanılan başka bir araçtır. Beş kuvvet analizinde sektör içi rekabetin durumu:

- Yeni girişlerinin önündeki engeller
 - Müşterilerin pazarlık gücü
 - Tedarikçilerin pazarlık gücü
 - İkame Ürünlerin Tehdidi
- boyutlarıyla incelenerek ifade edilir.

Bu beş temel unsurdan ilki olan **müşterilerin pazarlık gücü**, tedarikçilerin pazarlık güçleri, ikame ürün veya hizmet tehdidi ve sektöre yeni girecek firma tehditleri şeklinde nitelendirilen dört faktör mevcut firmalar arasındaki rekabet şeklinde nitelendirilen beşinci bir faktörle karşılıklı ve direkt olarak etkileşim içerisinde. Burada sözü edilen alıcıların pazarlık güçleri diye tabir edilen unsurun başlıca bileşenleri, alıcıların odaklanma derecesinin satıcıların odaklanma derecesine oranı, alıcıların pazarlık hadleri, alıcıların geçiş maliyetlerinin satıcıların geçiş maliyetlerine oranı, alıcıların bilgi edinme imkanları, alıcıların erişebileceği ikame malların varlığı ve alıcıların ürün veya hizmet fiyatına karşı hassasiyeti şeklinde özetlenebilir.

Bir diğer faktör olan **satıcıların pazarlık gücünü** belirleyen unsurlar, satıcıların geçiş maliyetlerinin firmaların geçiş maliyetlerine oranı, farklılaştırma bedellerinin derecesi, ikame maliyetlerin mevcudiyeti, satıcıların yoğunlaşma ya da odaklanma derecesinin firmaların odaklanma derecesine oranı, satıcıların ileriye dönük entegrasyon tehdidinin derecesinin firmaların geriye dönük entegrasyon derecesine oranı, girdi maliyetlerinin ürün satış maliyetlerine oranı ve satıcının arz kapasitesidir.

Üçüncü faktör, **sektöre girecek firma tehditleri** olmak üzere bunları belirleyen başlıca unsurlar, giriş engellerinin varlığı, ölçek ekonomilerinin söz konusu olması, marka güvenilirliği, geçiş maliyetleri, sermaye gereksinimleri, dağıtım kanallarına erişim olanakları, mutlak maliyet avantaj veya dezavantajları, deneyim eğrisine ilişkin avantaj veya dezavantajlar, muhtemel misillemeler ve hükümet politikalarıdır.

İkame ürün veya hizmet tehdidi olarak nitelendirilen dördüncü faktörün temel unsurları nispi ikame ürün veya hizmetlerin fiyat performansları, alıcıların geçiş maliyetleri, öngörülebilir ürün farklılaştırma derecesidir.

Nihayet bütün bu faktörlerle karşılıklı ve direkt etkileşim içerisinde olan mevcut firmalar arasındaki rekabet faktörüdür. Bunu belirleyen temel unsurlar ise birbiriyle rekabet eden firma sayısının fazlalığı, söz konusu olan endüstri veya sektörün büyüme değerleri ve burada aralıklı olarak karşılaşılan üretim hacimlerindeki aşırı artışlar, yüksek sabit maliyet değerleri, piyasadan çıkışlarda karşılaşılan engeller birbiriyle rekabet halinde olan ekonomik aktörlerin çeşitliliği, bilgi edinmede karşılaşılan güçlükler ve asimetrik bilgi sorunu, marka güvenilirliği, reklam ve tanıtım harcamalarının derecesi olarak sıralanabilir.

Bölgenin / kümelenmenin beş kuvvet analizi aşağıdaki şekilde verilmiştir:

Şekil 12 – Bölgenin / Kümenin 5 kuvvet analizi

C) Sektörün Bölgedeki İhracat ve İthalat Yapısı

Bölgede doğrudan ihracat yapan sadece bir firma bulunmaktadır. Altunkaya Şirketler Grubu'nun bir firması olan Lidersan A.Ş. her beş günde bir Hollanda'ya bir TIR dolusu domates ihraç etmektedir. Her TIR yaklaşık 19 ton domates taşımaktadır. Bu ihracat firmanın toplam gelirinin %40'ını oluşturmaktadır. Bunun dışında piyasada domates arzının az olduğu zamanlarda ihracatçı firmalar Karaali'ye gelerek alım yapabilmektedirler. Öte yandan bu sıklıkla olan bir durum değildir.

D) Bölgede Sektördeki Kilit Oyuncular

Lidersan A.Ş

Gaziantep'te yatırımcılar tarafından, Karaali'deki jeotermal potansiyelini değerlendirmek amacıyla 2010 yılında kurulan işletme 93 dönüm camlı sera alanında üretim yapmaktadır. Bu işletme sadece salkım domates üretmektedir.

Lidersan A.Ş.'nin serası bölgenin en ileri teknoloji seviyesinde üretim yapılan serasıdır. İşletme ISO 9001:2008 belgesine sahiptir. İşletme aynı zamanda bölgede dekar başına en yüksek verime (36 ton) ulaşan firmadır. Verimi daha da yükseltme çalışmaları devam etmektedir. Firmada 70 personel görev yapmaktadır.

Firma daha önce de ifade edildiği gibi Hollanda'ya doğrudan salkım domates ihraç etmektedir.

Vema İnşaat ve Seracılık A.Ş.

Bölgede ilk jeotermal seracılık çalışmalarını başlatan ve diğer firmaların da bölgede yer almasına öncülük eden Müslüm Yanmaz'ın sahibi olduğu Vema İnşaat, sahibi olduğu 70 dönümlük serasıyla bölgedeki en önemli üreticilerden biridir. Vema İnşaat aynı zamanda sera kurulumu hizmeti de vermektedir ve bölgedeki birçok seranın kurulumunu gerçekleştirmiştir. Müslüm Yanmaz aynı zamanda kümelenme çalışmalarının temeli olan GAP Seracılar Birliği Derneği'nin de başkanıdır.

E) Bölgede Sektörü Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamına giren yörelerin süratle kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak veya yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli tedbirleri almak veya aldirmek, kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak üzere, Başbakanlığa bağlı hükmi şahsiyeti haiz ve onsekiz yıl süreli olarak kurulan Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı; Güneydoğu Anadolu Projesi Yüksek Kurulu ile Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'ndan (GAP İdaresi Başkanlığı) oluşmaktadır.

GAP İdaresi Başkanlığı, GAP Yüksek Kurulu'nun sekreteryası hizmetlerini yürütmekle de görevlendirilmiştir. Başbakan ve/veya görevlendirilecek Devlet Bakanlığı vasıtasıyla Başbakanlık'a bağlı olarak görev yapan GAP İdaresi Başkanlığı Merkez ve Bölge olmak üzere teşkilatlanmıştır. Kuruluş Kararnamesi olan 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve eki kadro cetvellerinde öngörüldüğü gibi; GAP İdaresi Başkanlığı bir Başkan ve iki Başkan Yardımcısı kadrosuyla yönetilmektedir. Bölge Müdürlüğü Teşkilatı ise Şanlıurfa ilinde konuşlandırılmıştır.

İnternet Adresi: <http://www.gap.gov.tr/>

GAP Seracılar Birliği Derneği

Bölgedeki tüm seracıların üye olduğu dernek, işbirliği ve kümelenme çalışmalarının temelini atmıştır. Dernekte firmalar arası işbirliğini artırıcı faaliyetler ve lobi çalışmaları yapılmaktadır. Derneğin başkanlığını bölgede seracılığın duayen ismi Müslüm Yanmaz yapmaktadır.

GAP Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (GAPTAEM)

Şanlıurfa ilinde faaliyet gösteren merkez ve çevre illerin tarımına büyük katkısı olan GAP Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, köklü bir geçmişe sahip iki büyük kuruluş olan Şanlıurfa Toprak ve Su Kaynakları ve Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü ile Akçakale ilçesinde faaliyet gösteren Güneydoğu Anadolu Projesi Eğitim Yayın ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nün birleşmesiyle oluşmuştur. Bu kuruluşlardan biri olan Şanlıurfa Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü 1976'lı yıllarda faaliyetlerine başlamıştır.

Birleşmeye kadar gelinen süreç içerisinde; Urfa Bölge Topraksu Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Şanlıurfa Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Şanlıurfa Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, GAP Toprak Su Kaynakları ve Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, adları altında tarıma hizmet etmiştir. Birleşmede yer alan diğer kuruluşumuz olan Güneydoğu Anadolu Projesi Eğitim Yayın ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü 1977'li yıllara dayanan geçmişiyle bölge tarımına büyük katkılar sağlamıştır. Daha önceleri Çayır Mera Yem Bitkileri Tohum Üretim Merkezi Müdürlüğü, Sulama Teknikleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Akçakale Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Harran Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü adları altında faaliyetlerini sürdürmüştür.

İnternet Adresi: <http://www.gaptaem.gov.tr/>

GAP Tarımsal Eğitim Merkezi (GAPTEM)

2014 yılında hizmete giren GAPTEM'in kuruluş Amacı: "AP Projesiyle birlikte sulamaya açılan ve açılacak bölgelerdeki eğitici ve çiftçileri eğitmek. Ulusal ve uluslararası tarımsal eğitimler düzenleyerek teorik ve uygulamalı bir eğitim merkezi olmak." Şeklinde ifade edilmiştir.

KAPASİTE

- 12.000 Metrekare Kapalı Alan
- 529 Kişilik Konferans Salonu
- 5 Adet Eğitim Salonu (30 Kişilik)
- 6 Adet STK Ofisi
- 100 Yatak Kapasiteli (48 Oda 8 Suit Oda)
- 300 Kişilik Restoranı
- 150 Kişilik Açık Kafeterya
- 180 Araçlık Otopark
- Ve Diğer Donatılar (Sağlık Kulübü Vs.)

MERKEZDE PLANLANAN FAALİYETLER

- Eğiticilerin Eğitimi (GTHB İl Müdürlükleri personeli)
- Çiftçi Eğitimi (STK'lar ile iş birliği halinde)
- Yurtdışından Kısa ve Uzun Süreli Eğitimler
- Tarım Danışmanlarının Eğitimi

- Kongre ve Sempozyumlar Ziraat Fak

Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi

1978 yılında Dicle Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan Ziraat Fakültesi 1992 yılında Harran Üniversitesi bünyesine dahil edilmiştir. O tarihten bu yana, fakülte Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde öncü görevi üstlenmiş olup, bu görevini günümüzde de halen devam ettirmektedir. Kuruluşundan bu yana, bölgenin tarımsal sorunlarının çözümüne ve mesleki eğitime büyük katkı sağlaması yanında birçok tarımsal konuda uzmanlar yetiştirmiştir.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP), tarımsal yönünün başarılı şekilde tamamlanabilmesi fakültenin öncelikli misyonu arasında yer almaktadır. Bu amaçla öncelikli GAP alanı olmak üzere tarımsal sorunlar belirlenmekte ve uygulamaya aktarılmalari için çabalar harcanmaktadır. Yapılan bilimsel araştırma sonuçlarının duyurulması amacıyla ulusal ve uluslararası toplantı, kongre ve konferanslar düzenlenmektedir.

Fakültede:

- Bahçe Bitkileri
 - Bitki Koruma
 - Gıda Mühendisliği
 - Tarım Ekonomisi
 - Tarım Makineleri
 - Tarla Bitkileri
 - Tarımsal Yapılar ve Sulama
 - Toprak Bilimi ve Bitki Besleme
 - Zootečni
- bölümleri bulunmaktadır.

İnternet Adresi: <http://ziraat.harran.edu.tr>

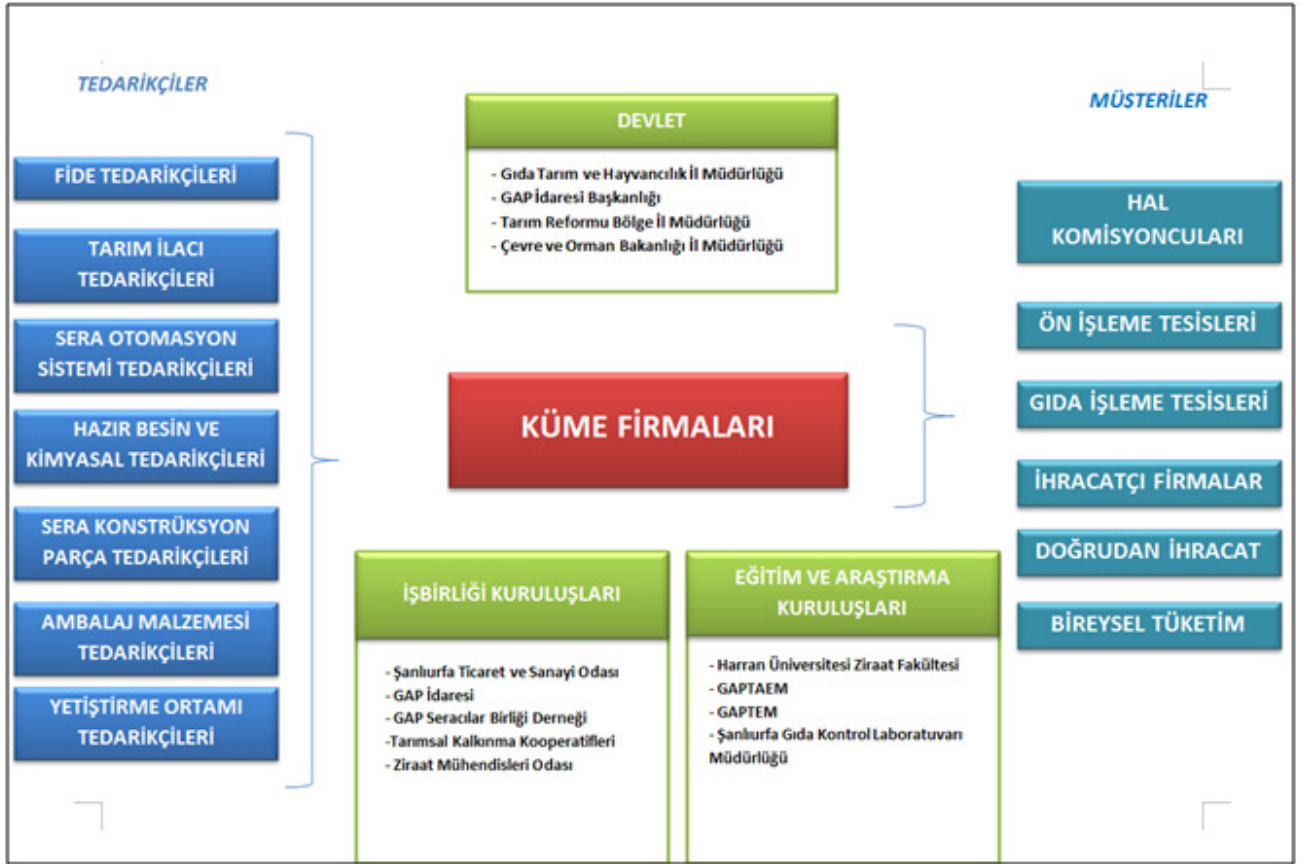
Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası (ŞUTSO)

İlk temeli 1894 yılında atılan Şanlıurfa Sanayi ve Ticaret Odası, genel hizmetlerinin dışında, Şanlıurfa'da tüm sektörlerde ekonomik gelişimin sağlanması ve ihracata açılabilmesi için gerekli stratejileri ve projeleri belirleyen önder kuruluştur. ŞUTSO aynı zamanda kümelenme anlayışını Şanlıurfa'ya taşıyan kurum olarak öne çıkmaktadır.

İnternet Adresi: www.sutso.org.tr

F) Küme Haritası

Kümenin temel aktörlerini (tedarikçiler, küme firmaları, kamu kurumları, destekleyici kurumlar, ilgili kümeler ve müşteriler) ve bunların arasındaki ilişkileri ifade eden küme haritası aşağıdaki şekilde verilmiştir:

Bölüm - 6

Firma Analizleri

FİRMA ANALİZLERİ

Bu bölümde kümelenmeyi oluşturan firma temsilcileriyle gerçekleştirilen saha görüşmelerinde elde edilen verilerin genel bir özeti verilecektir. Bunda amaç kümenin genel rekabet seviyesini belirlemek ve genel ihtiyaç alanlarını ortaya koyabilmektir. Her bir firmadan toplanan detaylı veriler ayrı olarak EK 1’de sunulmuştur.

Yapılan saha görüşmelerinde firma yetkililerine, firmalarının güncel rekabetçilik seviyelerinin araştırılabilmesi için:

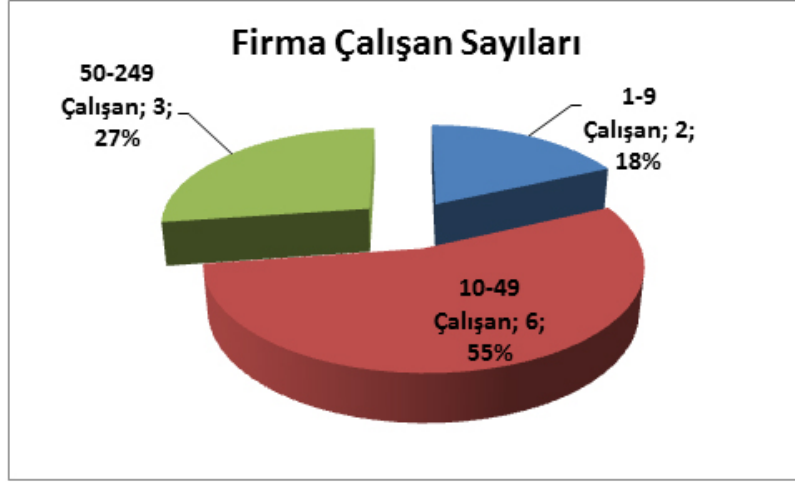
- a) Firma Yapısı ve Kurumsallaşma Derecesi
- b) Üretilen Ürünler
- c) Üretim Süreç ve Teknolojileri
- d) Firmaların Finansal Durumu
- e) AR-GE ve Yenilikçilik Kapasitesi
- f) Pazarlama
- g) Dış Ticaret
- h) İnsan Kaynakları Yönetimi
- i) Tedarik Zinciri Yönetimi
- j) Yararlanılan Destekler

konularında çeşitli sorular yöneltilmiştir. Sayılan her bir boyut da bir kaç alt boyutuyla beraber ele alınmıştır. Bundan sonraki kısımlarda, her bir boyut için elde edilen bilgilerin küme geneline yönelik bir özeti verilecektir.

A) Firma Yapıları ve Kurumsallaşma Derecesi

Çalışan Sayısı

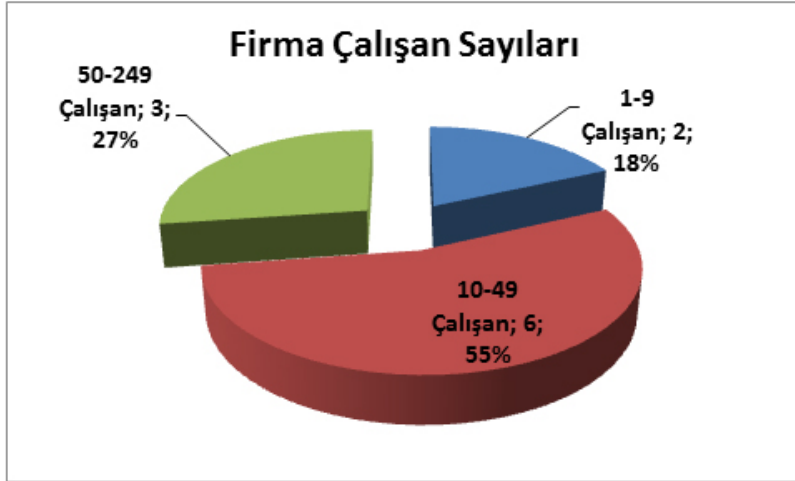
Aşağıdaki şekilde de görüleceği üzere firmalarının %55’i (6 firma) 10 ile 49 çalışan, %27’si (3 firma) 50 ile 249 çalışan, %18’i (2 firma) de 1-9 çalışan istihdam etmektedir. Çalışan sayıları ile ilgili sınıflandırmada KOSGEB’in de referans olarak kullandığı 2005 tarihli “**Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik**” dikkate alınmıştır.

Şekil 14 – Küme Firmalarının Çalışan Sayılarının Dağılımı

Firma Ölçekleri

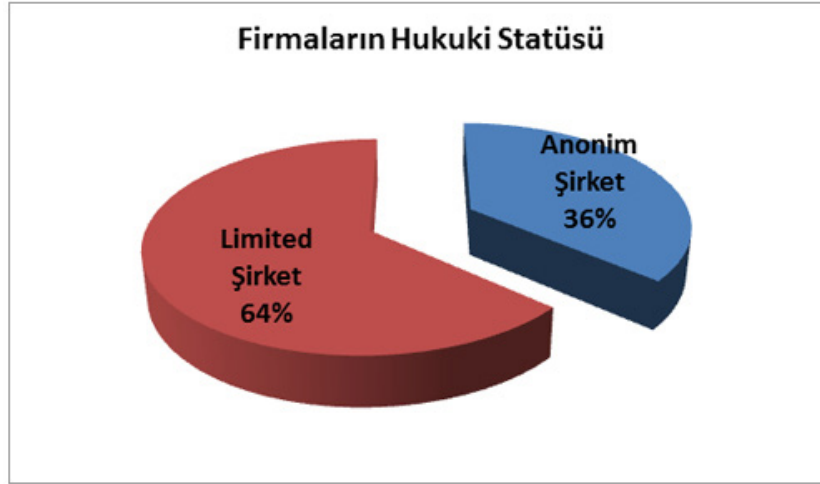
Daha önce belirtilen yönetmelikte ortaya konan ve KOSGEB'in de hizmet verdiği firmaların ölçeklerini belirlemede kullandığı ölçütler göz önüne alındığında, **küme firmalarının tamamının KOBİ ölçeğinde olduğu görülmüştür**. Aşağıdaki şekilde de görüleceği üzere KOBİ statüsündeki firmalar arasında, orta ölçekli KOBİ'ler %50' ile başı çekmektedirler.

Şekil 15 - Firma Ölçekleri

Hukuki Statü ve Ortaklık Yapısı

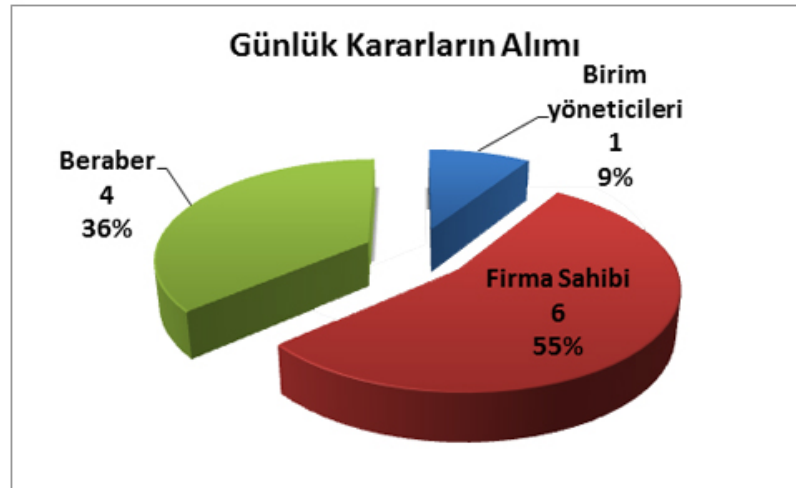
Kümedeki 11 firmanın 7'si limitet şirket, 4'ü de anonim şirket statüsündedir. Firmalardaki ortalama ortak sayısı 4.3'tür. Firmaların tamamının ortakları aile bireylerinden oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle küme firmalarının tamamı aile şirkettir. Bu da küme firmalarının kurumsallaşma alanında en azından farkındalık yaratılması için eğitim ve danışmanlık faaliyetleriyle desteklenmeleri gerektiğini ortaya koyar. Uzun vadede, tarım işletmelerinde aile şirketlerinin yönetim konusunda sorunları olacağı ve bu sorunlar ortaya çıkmadan önce önlem alınması gerektiği açıktır.

Şekil 16 – Küme Firmalarının Hukuki Statüsü

Günlük Kararların Alımı

Firma sahiplerine, firma yönetiminde stratejik olmayan kararların, başka bir deyişle günlük kararların alınma sürecine ne kadar dâhil olduğunun ve işleri ne kadar birim yöneticilerine (genellikle firmadaki ziraat mühendisleri) delege edebildikleri sorulmuştur. Bu şekilde firmaların kurumsallaşma sürecinde ne aşamada oldukları irdelenmeye çalışılmaktadır.

Şekil 17 – Firmalarda Günlük Kararların Alımı

Yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere firma sahipleri çoğunlukla günlük kararlarda, nihayetinde harcama yapma yetkisi kendilerinde olduğu için son sözü söyleyen kişi konumlarındadırlar. Yapılan görüşmelerde **firma yöneticileri ile ziraat mühendisleri arasında zaman zaman iletişim kopukluğu ve görüş ayrılığı yaşandığı gözlemlenmiştir**. Daha önce de ifade edildiği gibi firma sahipleri topraksız tarım konusunda önceki tecrübeleri kısıtlı olan kişilerdir. Bu sebeple **birim yöneticisi konumunda bulunan ziraat mühendislerinin günlük kararlara etki edebilme oranı artırılmalıdır**. Öte yandan ziraat mühendislerinin de topraksız tarıma yönelik uzmanlık seviyelerinin artırılması gerekmektedir. Hem firma sahiplerinin hem de ziraat

mühendislerinin dünyadaki iyi uygulamaları yerinde görmeleri sağlanarak günlük işlerin nasıl yürütülmesi gerektiği hakkında bir düşünce birliği içerisinde görmeleri sağlanmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Daha önce de ifade edildiği gibi firmaların tamamına yakını 2009-2011 yılları arasında Tarım Bakanlığı'nın verdiği desteklerle kurulmuş firmalardır. Firmaların faaliyete başlamalarından görüşmeler yapıldığı tarihe kadar geçen ortalama faaliyet süresi sadece 3,4 yıldır. Firma sahiplerinin tamamına yakını Karaali'nin yerlisi olmakla beraber, topraklı tarım kültüründen gelmiş kişilerdir. **Firma sahipleri geleneksel tarımdan, tarımsal işletme yönetimine geçmede adaptasyon zorlukları yaşamaktadırlar.**

Firma Yapıları ve Kurumsallaşma Derecesi açısından **firmaların kurumsallaşma ve stratejik yönetim alanında henüz yolun başında olduğu görülmüş ve firmaların;**

- **Tarımsal işletme yönetimi konusunda eğitim ve danışmanlık almaları gerektiği,**
- **Dünyanın gelişmiş örtüaltı tarımsal üretim tesislerini ziyaret ederek iyi uygulamaları yerinde görmeleri gerektiği,**

önerilmektedir. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, işletmelerin veriminin artırılması, kayıpların azaltılması ve sürdürülebilirliklerin sağlanabilmesi için elzem olduğu düşünülmektedir.

B) Üretilen Ürünler

Kümenin Ürün Yelpazesi

Küme firmalarının tamamı salkım domates üreticileridir. Bunun yanında bir firma domatesin yanında topraklı serada patlıcan üretmekte, bir firma da domatesin yanında dış mekân bitkileri (palmiye, ardıç, alev çalısı vd.) üretimi yapmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Küme firmalarının ürettiği başlıca ürün salkım domatestir. Firma yetkilileri şimdilik ürünlerine kolayca müşteri bulabildikleri için ürün değişikliği yaparak gelirlerini riske etmek istememektedirler. Bununla beraber firma yetkilileri sadece domates üretmenin uzun dönemde getireceği risklerin bilincindedirler. **Fakat yeni ürün denemeler yapabilmek için finansal kaynak ve bilgi-beceri eksikliği içerisinde bulunduklarını da ifade etmişlerdir.**

Öte yandan domates bitkisine yönelik bitkisel hastalıklar, mevsimsel anormallikler gibi sebeplerle bölgedeki üretim tehlikeye girebilir. Ya da bölgede yetiştirilmesi daha uygun olan diğer ürünlerin yetiştirilmemesiyle bir fırsat maliyeti ortaya çıkıyor olabilir. **Başka sebzeler, dış mekân bitkileri, kesme çiçek, endüstriyel bitkiler gibi ürünlerle ürün deseni geliştirilmelidir. Bu amaçla yeni denemeler ve araştırmalar yapılmalıdır. Bu hedefle yurtiçi ve yurtdışından uzmanların bölgeye getirilmesiyle yeni ürün denemelerinin yapılması sağlanmalı ve bu işlerin finansmanı proje bütçesinden yapılmalıdır.**

C) Üretim Süreç ve Teknolojileri

Sera Büyüklüğü

11 küme firması toplam 447 dekar kapalı alanda üretim yapmaktadır. Seracılık uzmanları sürdürülebilir ve ekonomik seracılık için modern bir sera alanının en az 30 dekar olması gerektiğini ifade etmişlerdir. **Küme firmaları arasındaki 5 firma 30 dekar altında üretim yapmaktadır.** Sera büyüklükleri 15 ila 93 dönüm arasında değişmektedir. Seralar TKDK desteklerine yönelik tasarlandığından ve inşa edildiğinden genişleme imkanı genellikle bulunmamaktadır. Bu da sektörün bölgede geleceği açısından önemli bir sorundur.

Verim

Firma sahiplerinden alınan verilere göre, **firma başına ortalama verim yılda 22.3 ton/da olarak hesaplanmıştır.** Firmalar arasında verim yılda dekar başına 18 ila 36 ton arasında değişmektedir. Benzer teknolojik özellikleri bulunan Ege Bölgesindeki seralarda bu rakam yaklaşık 30 ton, Antalya ve çevresinde ise 35'tondur. Son teknoloji ile işleyen seraları bulunan Hollanda'da ise verim 60 ton/da'ya kadar çıkabilmektedir. **Buna göre Karaali bölgesinde domates veriminin ek bir yatırım gerektirmeden üçte bir oranında arttırılabileceği görülmektedir. Bu amaçla kayıpların nerede olduğunun tespit edilebilmesi için yurtiçi ve yurtdışı sera tecrübesi olan uzmanların bölgeye getirilerek çalışma yapmaları sağlanmalıdır.**

Topraklı / Topraksız Seracılık

Küme firmalarına ait seraların 405 dekarında topraksız, 42 dekarında da topraklı üretim yapılmaktadır. Topraksız üretim yapılması hem kaynakların verimli kullanılması hem de bitki hastalıklarının azaltılabilmesi için önemlidir. Topraksız seralarda organik bir yetiştirme ortamı olan ve Hindistan cevizi kabuğundan üretilen Cocopeat adı verilen malzeme kullanılmaktadır. Bu malzeme ithalatçıları tarafından genellikle Hindistan'dan ve Sri Lanka'dan ithal edilmektedir.

Tozlanmaya yardımcı olmak ve bu sayede domates verimini artırmak amacıyla her bir seraya yaklaşık 10 adet Bambus Arısı Ünitesi kurulmuştur. Bu üniteler 40 günde bir yenileri ile değiştirilmektedir.

Şekil 18 – Sera Çeşidi

Örtü Malzemeleri

Seraların fiziksel yapısı ve örtü malzemeleri de ürün kalitesine ve verimine etki eden unsurlardır. Bölgedeki seraların tamamına yakını polikarbon gövde üzerine serili naylon malzemeden oluşmaktadır. Bu özellikleri bulunan seraların ilk kurulum maliyeti düşük olmakla beraber ışık geçirgenliği göreceli olarak düşüktür ve bakım onarımı işçilik gerektirir. Bir süre sonra da örtü malzemesini tamamen değiştirmek gereklidir.

Verimi arttırıcı özelliği ve bakımı kolay olan cam seralar ise yeni kurulacak seralar için teşvik edilmelidir. Mevcut seraları cam seralara çevirmek firmalara büyük bir mali yük getireceğinden gerçekleştirilmesi kısa vadede mümkün gözükmemektedir. Bölgede sadece 2 işletmede cam sera kullanımı bulunmaktadır.

İklimlendirme

Tüm seralar firma arazileri içerisinde çalışan kuyulardan çıkarılan jeotermal kaynak suyunun sera içerisinde dolaştırılması ile ısıtılmaktadır. Çıkarılan kaynak suyunun sıcaklığı 40-50 derece arasında değişmektedir. Bu sıcaklık kışın aşırı soğuk olmayan bölgede seraları ısıtmak için yeterli olmaktadır.

İlkbahar ve yazın ise üretimin olduğu aylarda basınçlı sisleme yöntemiyle soğutma yapılmaktadır.

Sera Otomasyon Sistemi

Bölgedeki seraların tamamına yakınında bilgisayarlı sera otomasyon sistemi bulunmaktadır.

Kalite Belgeleri ve Sertifikalar

Firma yetkilileri şimdiye kadar ihtiyaç duymadıkları için işletmelerine ya da ürünlerine yönelik sertifikalandırmaya gitmediklerini bu konu hakkında da fazla bilgilerinin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Bununla beraber bir firmada ISO 9001:2008, ve Tarım Bakanlığı'nın verdiği İyi Tarım Uygulaması Sertifikası bulunmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

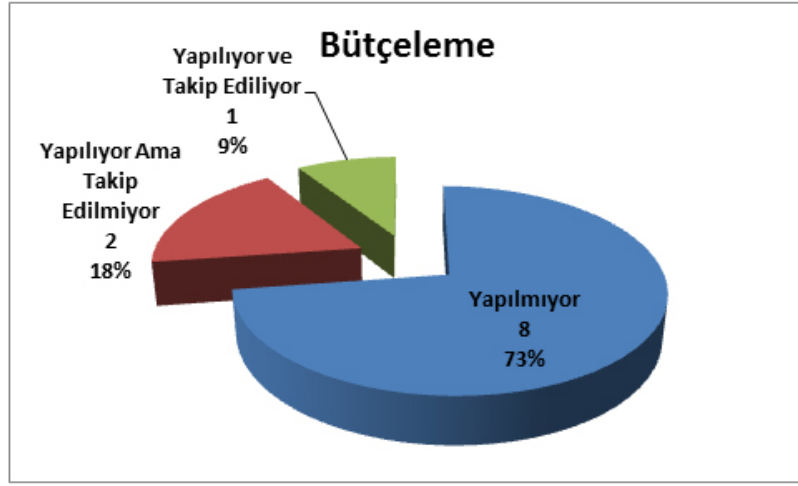
Seraların fiziksel ve teknolojik özellikleri, seraların henüz yeni kurulmasına binaen iyi durumdadır denebilir. Öte yandan bölgede seracılığın henüz yeni yapılanmasının getirdiği zorluklar, işletmecilerin, mühendislerin ve işçilerin üretim sürecindeki tecrübesizliği ve bilgi eksiklikleri sebebiyle verim istenen seviyede değildir. **Kısa vadede şu anda yaklaşık 22 ton/da olan ortalama domates veriminin üçte bir oranında arttırılarak en az 30 ton/da'ya çıkarılması hedeflenmelidir.** Bunun sağlanabilmesi ek bir yatırım gerektirmemektedir. Mevcut imkânların nasıl daha iyi kullanılabileceğinin uzmanlar tarafından üreticilere öğretilmesi ve gösterilmesiyle verimde oluşan kayıplar en aza indirilebilecektir.

Malını Avrupa ülkelerine satmak isteyen üreticilerin sertifikalı üretim yapması zorunludur. Bu sebeple bu üreticilerin üretim kalitesine ve ürünlere yönelik sertifikaları edinmeleri gerekmektedir. **Bu amaçla tarım ürünlerine yönelik sertifika ve belgelerin işletmecilere tanıtılacağı ve bu konuda bir farkındalık yaratacak bir eğitim programı düzenlenmelidir. Bu belgeleri edinmekte kararlı olan firmalara bu sertifikalar edinmeleri için gerekli olan danışmanlık giderleri proje bütçesinden karşılanabilir.**

D) Firmaların Finansal Durumu

Mali Disiplin

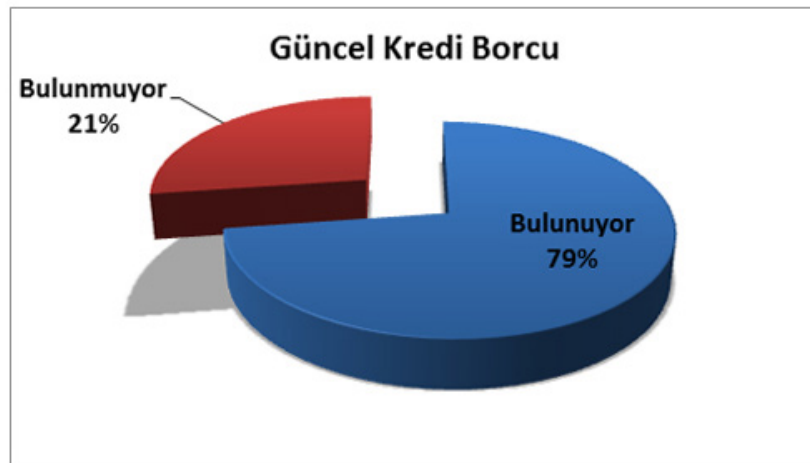
Firmaların mali disipline sahip olmaları ekonomik yaşamlarının sürdürülebilirliği açısından hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda firma yetkililerine düzenli olarak bütçeleme yapıp yapmadıkları ve mali durumlarını bütçeye göre takip edip etmedikleri sorulmuştur. Aşağıdaki şekilde de de görüleceği üzere firmaların tamamına yakını bütçeleme yapmamakta ya da gelir ve giderlerini düzenli olarak takip etmemektedirler. **Bu, firmaların mali disiplin ve bütçeleme alanında önemli bir bilgi, beceri eksikliği içerisinde olduğunu göstermekte ve tarımsal işletmelerde muhasebe ve bütçeleme alanında eğitim ve danışmanlık ihtiyacı içerisinde bulunduklarını göstermektedir.**

Şekil 19 – Firmaların Bütçeleme Yapma

Kredi Kullanımı

Firmaların yaklaşık %80'inin görüşmelerin yapıldığı tarihte kredi borcu bulunduğu öğrenilmiştir. Bu kredilerin neredeyse tamamı seraların kuruluşu için Ziraat Bankası'ndan kullanılan kredilerdir. İki yıl geri ödemesiz olan bu kredileri firmalar ödemeye yeni başlamakta ya da yakın zamanda başlayacaklardır. Kullanılan krediler 250.000 TL ile 2 Milyon TL arasında değişmektedir.

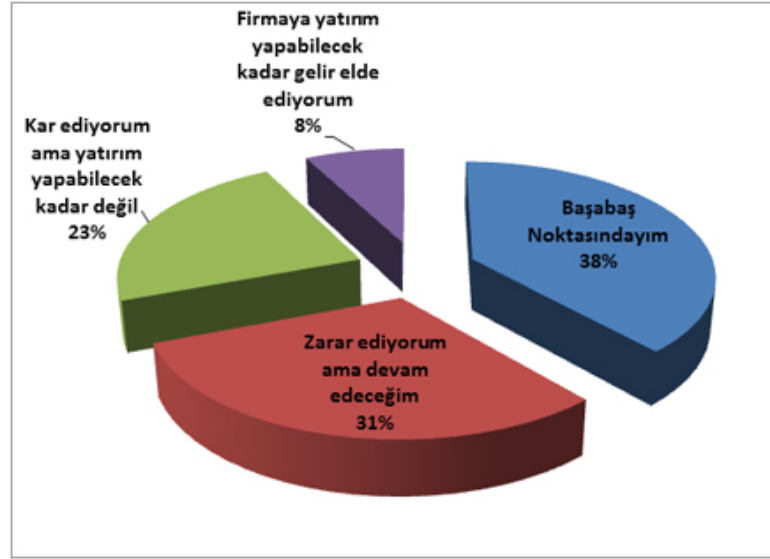

Şekil 20 – Firmaların Güncel Kredi Borcu Bulunma Durumu

Firmaların Genel Mali Durumu

Firmalarla yapılan görüşmelerde, firmaların finansal durumlarını takip etmede önemli zorluklar yaşadıkları görülmüştür. Birçok firma yıllık düzeydeki gelirleri ve giderleri hakkındaki sorulara net cevaplar verememiştir. Bu, kısmen tarımın doğası geri gelir gider takibinin zor olmasından kısmen de firmaların kayıt tutmalarındaki ve takip etmelerindeki özensizlikten kaynaklanmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi birkaç firma dışında yıllık bütçe yapan ve takip eden firma bulunmamaktadır. Firmalardan yeterli veri temin edilemediğinden dolayı detaylı finansal analizler gerçekleştirmek mümkün olmamıştır. Bunun yerine firma yetkililerine daha genel sorular sorulmuştur.

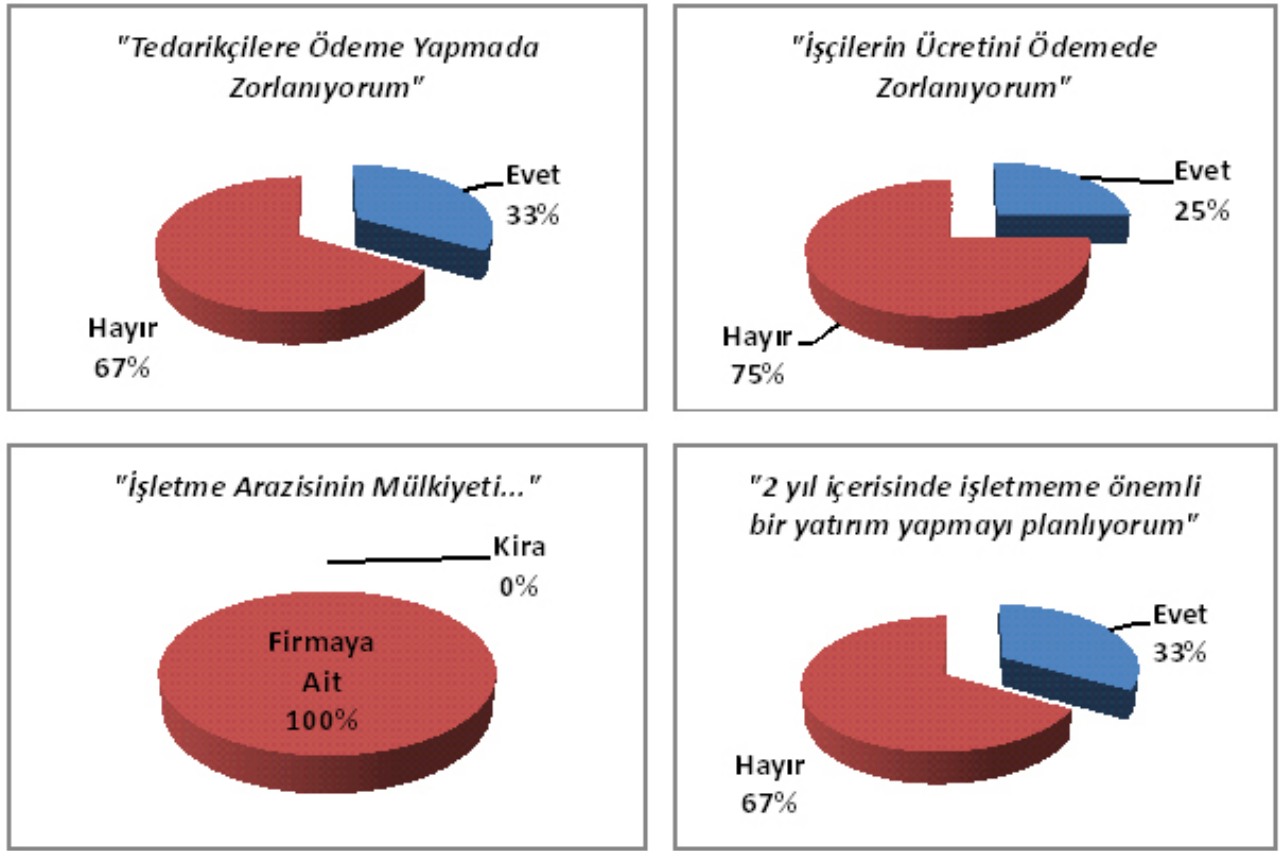
Örneğin “Firmanızın genel finansal durumu hakkında aşağıdakilerden hangisi geçerlidir?” sorusunda verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

Şekil 21 – “Firmanızın genel finansal durumu hakkında aşağıdakilerden hangisi geçerlidir?” sorusuna verilen yanıtlar

Yukarıdaki şekilden de görüleceği üzere **işletmelerin yarısından fazlası kar etmeden ayakta kalmaya çalışan işletmelerdir**. Bu firmaların sahipleri, mali kayıpları başka gelir kaynaklarından karşılamaktadırlar. Bu firmaların işletme arazisinin kendilerine ait olması, bölgede kırsal işgücünün yeterli miktarda ve ucuz olarak bulunması, bazen aile fertlerinin işletmede çalışması, su için ücret ödenmemesi gibi faktörler henüz kar etmede zorlanan işletmelerin devamlılığını sağlamayı kolaylaştırmaktadır. Başabaş noktada olduğunu ifade eden işletmelerin de kısa vadede bilgi ve tecrübelerini arttırarak kara geçen işletmeler arasında geçeceklerini kestirmek güç olmaz. **Para kazanamamasından dolayı işletmesini kapatmak ya da devretmek isteyen işletme sahibi çıkmamıştır**. Bu da işletmecilerin sektörde kendileri için olumlu bir gelecek gördüklerinin bir göstergesi sayılabilir.

Firma yetkililerine işletmelerinin finansal durumu hakkında fikir verebilecek başka sorular da sorulmuştur. Bu sorular ve verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

Şekil 22 – Firmaların finansal durumları ile ilgili sorulan sorular ve verilen cevaplar

Firmalar, ürettikleri ürünlerin tamamına yakınıni satabilmektedirler. Görüşülen firma yetkililerine göre üretilen ürünün elde kalması gibi bir sorun bulunmamaktadır. Malın satıldığı toptancılardan genellikle 30 gün vadeli olarak tahsilat yapılabilmektedir. Bu da göreceli olarak sağlıklı bir nakit akışı sağlamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Firmaların yarısından fazlası kâr etmeden ayakta duran firmalardır. Firmaların ortalama faaliyet süresi 3.4 yıl olduğuna göre bu doğal karşılanmalıdır. Birkaç yıl içerisinde kara geçen firmaların sayısının artması beklenmektedir. Üretilen ürünlerin tamamına yakınının müşteri bulması sevindiricidir. Bu da firmalara sağlıklı bir nakit akışı sağlamaktadır.

Bununla beraber firmaların gelir, gider, maliyet hesabı, muhasebeleşme ve bütçeleme alanında büyük eksiklikleri bulunmaktadır. Birçok firmanın finansal durumları hakkında net bir bilgisinin bulunmadığı görülmüştür. **Firmaların tarım ekonomisi ve işletmecilik, maliyet hesabı, bütçelemesi ve işletmelerin mali yönetimi konusunda eğitim desteği alması gerekmektedir.**

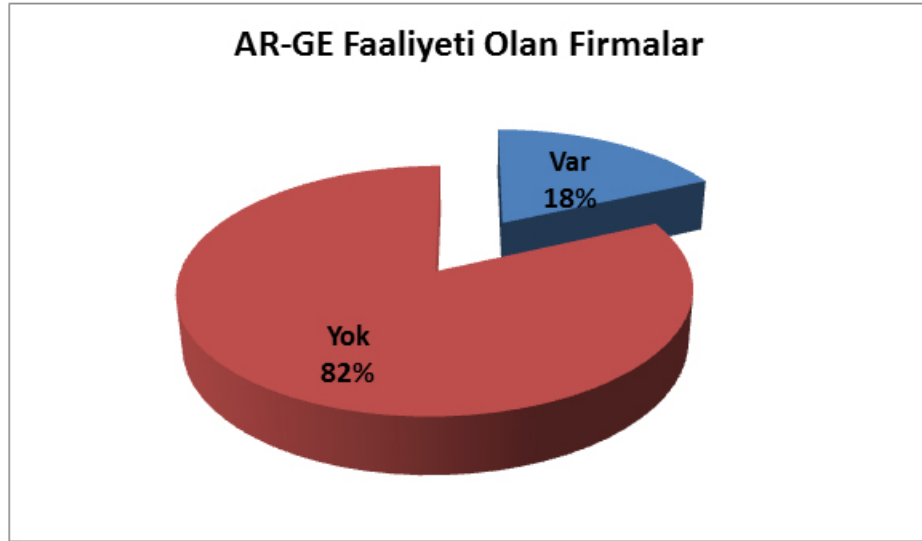
E) AR-GE ve Yenilikçilik Kapasitesi

Küme firmalarının tamamında en az bir Ziraat Mühendisi bulunmaktadır. **Firmalarda ortalama ziraat mühendisi sayısı 1,8'dir.** Bu mühendisler genellikle üretim sürecinde yaşanan zorlukları aşmada, tesisi idare etmede, tedarik zincirini idare etmekte bazen işletme sahibi ile birlikte bazen de tek başlarına çalışmaktadırlar.

Ziraat mühendisleri bölgede bir nevi işletme müdürü konumundadırlar. Mühendisler, üzerlerine yüklenen sorumluluklardan dolayı verim arttırma çalışmaları ve yeni ürün denemeleri gibi AR-GE faaliyetleri ikinci planda kaldığı ifade etmişlerdir.

Mali kısıtlar ve kalifiye eleman bulma ve barındırma zorluğu da birden çok ziraat mühendisi istihdam etmeyi zorlaştırmaktadır. **Şu aşamada kâr etmekte zorlanan işletmelerin AR-GE faaliyetlerine ayırabilecekleri mali kaynaklar oldukça az durumdadır.**

Sadece iki firmada AR-GE çalışması yapıldığı ifade edilmiştir. Bir AR-GE çalışması olarak yeni ürün denemeleri yapılmakta ve diğer firmada farklı çeşitteki domates fidelerinin denenmesi ve en verimli olanının saptanması gibi faaliyetler yapılmaktadır.

Şekil 23 - AR-GE Faaliyeti Olan Firmalar

Bölgedeki yenilikçi uygulamaların yayılması bir firmanın bir uygulamada başarılı olması ve bir süre sonra da diğer firmaların o firmayı görerek tatbik etmesi şeklinde olmaktadır.

Bunların dışında firmalar Harran Üniversitesi'nin seracılıkla ilgili bölgede çalışma yapmamasından ve kendilerine destek vermemesinden şikâyetçidirler. Firma yetkilileri de Üniversite'yle işbirliği yapmak için kendilerinin de bir girişimde bulunmadıklarını ifade etmişlerdir.

Şekil 24 - Uzmanlardan ve Danışmanlardan Alınan danışmanlıklar

Yenilikçiliğe yönelik proje desteklerinden yararlanan bir firma da henüz bulunmamaktadır. Ürünlerini Şanlıurfa'da bulunan Şanlıurfa Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü'nde düzenli olarak analize tabi tutan bir firma da bulunmamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Küme genelinde firmalarda AR-GE altyapısı ve yenilikçilik bilinci henüz oluşmamıştır. Firmalarda AR-GE çalışmalarını düzenli bir biçimde destekleyecek finansal altyapı da bulunmamaktadır. Bu sebeple kısa vadede gerçekleştirilebilecek bir çözüm olarak; bölgede AR-GE çalışmalarının tüm firmaların ortak bir şekilde yararlanacağı bir çatı altında yapılması önerilmektedir.

Proje bütçesi ile bir AR-GE danışmanlığı hizmeti alınarak bölgede pilot uygulamalar yaptırılması verimi arttıracak ve maliyetleri düşürecek uygulamaların keşfedilerek tüm firmalarla paylaşılması önerilmektedir.

F) Pazarlama

Firmalar kayda değer bir pazarlama ve tanıtım faaliyeti yürütmemektedirler.. Bunun en önemli sebebi üretilen malların iç pazarda kolayca alıcı bulmasından kaynaklanmaktadır. Firmalar ürettikleri domatesi Şanlıurfa Sebze ve Meyve Hali'ne genellikle kendi araçlarıyla götürerek satmaktadırlar. Her bir firma ortalama haftada 2 ya da 3 sefer hale domates götürmektedir.

Her bir firma ürün paketlemesini kendisi yapmaktadır. Paketleme genellikle el işçiliği ile yapılmaktadır. 2 firmada otomatik paketleme tesisi bulunmaktadır. Normal şartlarda üretilen malın tamamı halde komisyonculara satılmaktadır.

Yurtiçi pazardaki domates arzının durumuna göre zaman zaman bölge dışından gelen alıcılar da domates almak için Karaali'ye gelebilmektedir. Bu alıcılar bazen ihraç edebilmek için de domates almaktadırlar.

Firmaların tamamına yakınının web sitesi bulunmamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Firmalar şimdilik nitelikli pazarlama faaliyetlerine ihtiyaç duymamakla birlikte uzun vadede iç pazarın doyması riskine karşı bir stratejisi bulunmamaktadır. Bu sebeple ihracata yönelik çalışmalar şimdiden başlatılmalıdır. Suriye'de ve Ortadoğu'da yaşanan gerginlikler şimdilik ihracat potansiyelini kısıtlasa da Rusya, İran ve Avrupa pazarlarına girmek kümenin amacı olmalıdır.

Bu sebeple **Türkçe, İngilizce, Rusça, Farsça ve Arapça versiyonları olan ortak bir web sitesi kurularak bölgenin, bölgedeki seraların ve üretilen ürünlerin nitelikleri tanıtılabilir.** Bu sayede yurt içi ve yurtdışı müşteriler açısından yörenin bilinirliği artırılabilir. Bu site bölgeye yeni yatırımcıların çekilmesinde de etkili olabilir. Yurtiçi fuarlara firma yetkililerinden oluşan heyet gönderilerek ve büyükşehirlerdeki il tanıtım günlerinde stant açılarak kümenin bilinirliği artırılabilir.

G) Dış Ticaret

Kümede doğrudan ihracat yapan sadece bir firma bulunmaktadır. Altunkaya Şirketler Grubu'nun firması olan Liderson A.Ş. her beş günde bir Hollanda'ya bir TIR dolusu domates göndermektedir. Her TIR yaklaşık 19 ton domates taşımaktadır. Bu firmanın dışında zaman zaman bölgeye ihraç etmek için mal almak üzere komisyoncular gelebilmektedir. Öte yandan bu sıklıkla olmamakta pazarlarda domates arzının düştüğü zamanlarda olmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Küme firmaları için doğrudan dış ticaret yapabilmek özellikle Suriye'deki ve Kuzey Irak'taki politik ortam istikrara kavuşmadıkça orta vadeli bir hedef olarak kalacaktır. Başka bir deyişle bölgenin düzenli olarak ihracata başlayabilmesinin önünde birkaç yıllık bir süre bulunmaktadır. **Bu süreyi küme firmaları verimlerini arttırmak, maliyetlerini düşürmek ve eksik olan kalite belgelerini edinerek akılcı bir biçimde kullanırlar ise Karaali bölgesi, yaş meyve ve sebze Ortadoğu, Rusya ve Avrupa pazarında söz sahibi olan bir merkez haline gelebilir.**

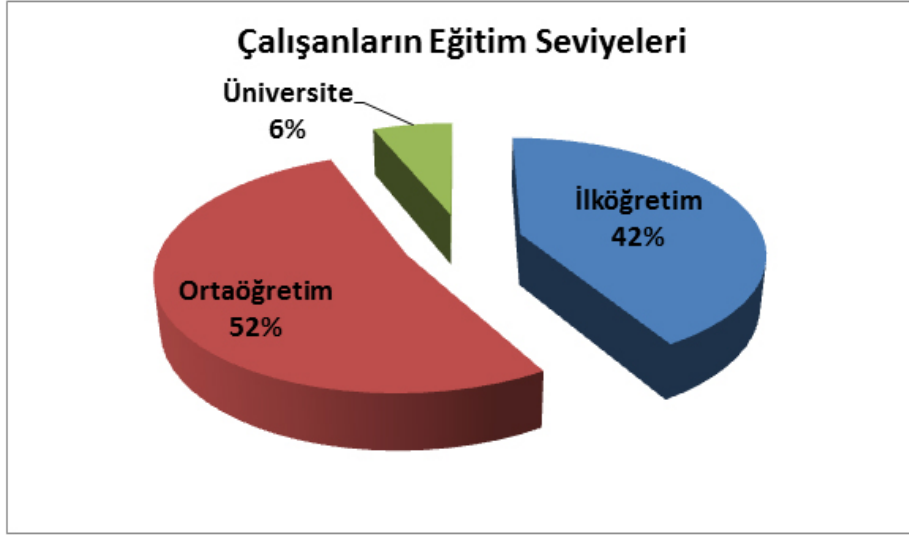
Bunun yanında firmalar üretimlerini ve ürün kalitelerini bu arttırdıklarında **Antalya ve Mersin'de bulunan ve Mersin Limanı'ndan ihracat yapan yaş meyve işleyici firmalar için alternatif bir Pazar olabilirler.** Bu şekilde dolaylı yoldan da olsa ülkemizin ihracat miktarına katkıda bulunmuş olabilirler.

H) İnsan Kaynakları Yönetimi

Firma görüşmelerinin yapıldığı tarih itibarıyla kümelenme içerisindeki 11 firmada 354 çalışan istihdam edilmektedir. Bu da firma başına yaklaşık 35 çalışanın bulunduğu anlamına gelmektedir. Sadece bir firmada İnsan Kaynakları departmanı bulunmaktadır.

Çalışanların Eğitim Seviyeleri

Firmalarda 22 adet üniversite mezunu, 185 ortaöğretim mezunu, 147'de ilköğretim mezunu görev yapmaktadır.

Şekil 25 - Çalışanların Eğitim Seviyeleri

Çalışanların Cinsiyeti ve Çalışma Koşulları

Mavi yakalı işçilerde genellikle kadın çalışanların ağırlığı bulunmaktadır. Aşağıdaki şekilde de görüleceği üzere **seralarda istihdam edilen çalışanların %74'ü kadındır**. Bu da seracılığın kırsal kalkınma için önemini de gözler önüne sermektedir. Çalışanlar genellikle il merkezinden servis araçları ile getirilmektedir. Birçok tesiste çalışanlara öğle yemeği verilmektedir.

Şekil 26 - Küme firmalarında çalışanların cinsiyetlerine göre dağılımı

Kalifiye Elemana Erişim

Firma yetkilileri mavi yakalı işçi bulma konusunda sorun yaşamamaktadır. Bölgede hem yerel halktan hem de çevre ilçelerden rahatlıkla tarım işçisi bulunabilmektedir.

Seracılık Eylül – Haziran ayları arasında yapıldığı için tarım işçileri yaz aylarında geleneksel tarım işçiliğine dönüş yapabilmektedirler. İşçiliğin gerekli olduğu sonbahar ve kış mevsimlerinde kapasitenin yeterli olmadığı durumlarda işçilik hizmeti kolaylıkla bulunabilmektedir.

Öte yandan firma sahipleri seracılık alanında yetişmiş ziraat mühendisi bulmanın zor olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sebeple çevre illerden hatta zaman zaman uzak bölge illerinden bölgeye ziraat mühendisleri gelebilmektedir. Bununla beraber dışarıdan gelen ziraat mühendisleri işletmedeki ve bölgedeki yaşam koşullarına ayak uyduramayarak geri dönebilmektedirler.

İşe Yönelik Eğitim Faaliyetleri

Firmaların sadece iki tanesi işe yönelik planlı ve düzenli eğitimler düzenlemektedirler. Diğer firmalarda eğitimler genellikle yeni işe alımlarda firmanın ziraat mühendisi tarafından ya da tecrübeli bir çalışan tarafından verilmesi şeklinde olmaktadır. Bunun dışında gereken durumlarda ziraat mühendisleri tarafından çalışanlara eğitim verilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Firmaların İnsan Kaynakları alanında en önemli eksiklikleri ziraat mühendisi açığıdır. Daha önce de ifade edildiği gibi firmalarda bulunan bir ziraat mühendisi üzerine yüklenen sorumluluktan dolayı yeterli olmamaktadır. Firmalardaki ziraat mühendisi sayısı en az yüzde yüz arttırılmalıdır. Ziraat Mühendisi sayısının artması işletmelerde AR-GE çalışmalarının da başlamasını sağlayacaktır.

Ziraat mühendisi temini sorunu için Harran Üniversitesi ile ilişkiler kuvvetlendirilerek yaz stajı uygulaması yaygınlaştırılmalıdır. Bu sayede hem öğrenciler hem de işveren birbirini daha iyi tanıyacak, işveren istekli ve gelecek vadeden gençleri Şanlıurfa'dayken keşfedebilecek, öğrenciler de beklentilerini bölgedeki şartlara göre düzenleyebileceklerdir.

Ek gelir elde etmek isteyen Yüksek Lisans ve Doktora öğrencilerinin hem seralarda çalışabilmeleri hem de araştırma yapmaları sağlanmalıdır. Bunun için küme olarak Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde öğrencilere ve akademisyenlere yönelik tanıtım faaliyetleri yürütülmelidir.

I) Tedarik Zinciri Yönetimi

En Sık Tedarik Edilen Ürün ve Hizmetler

Küme firmalarının en sık tedarik ettiği ürünler aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir. Firmalar en sık olarak fide ve gübre aldıklarını ifade etmişlerdir. Firmalar tedariklerini genellikle en uygun fiyatı tercih etmek şeklinde yapmaktadırlar.

	Ürünler	Başlıca Tedarik Kaynağı
1	Fide	Yurtiçi (Antalya ve çevresi)
2	Gübre	Şanlıurfa
3	Tarım İlacı	Şanlıurfa
4	Cocopit	Yurtiçi (Antalya ve çevresi)
5	Arı	Yurtiçi (Antalya ve çevresi)
6	Paket Malzemesi	Şanlıurfa
7	Sera parçaları, konstrüksiyon	Yurtiçi (çeşitli)
8	Otomasyon sistemi yedek parçaları	Yurtiçi (çeşitli)

Tablo 42 – En Sık Tedarik Edilen Ürün ve Hizmetler

Tedarikçilerle Yaşanan Başlıca Sorunlar

Firma yetkililerine tedarikçileriyle sık sık yaşadıkları sorular sorulmuş en çok ifade edilen sorunlar aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir. Firmaların tamamına yakını tedarikçilerinin zamanında teslimat yapmamasından şikâyetçi olmuşlardır.

Sıra	Sorun	İfade Edilme Sıklığı
1	Zamanında teslimat yapılmaması	%92
2	Ödemede kolaylık yapılmaması	%62
3	En sık tedarik edilen ürünlerin bazılarının (cihazlar, konstrüksiyon, cocopit) dövizle endeksli olması	%55
4	Kalitesiz ürün, sözünde durmama	%50

Tablo 43 – Tedarikçilerle Yaşanan Başlıca Sorunlar

Sonuç ve Öneriler

Firmalar tedarik zincirinde temin edemedikleri bir ürün ya da hizmet bulunmamaktadır. Bununla beraber her firma tedarikini kendi düzenlemekte ve farklı kaynaklardan yapmaktadır. **Firmalar arasında ortak tedarik bilgi sistemi oluşturularak alımların birleştirilmesi sağlanabilir.** Bu sayede daha yüksek miktarda alımlar yapılarak fiyat avantajından yararlanılabilmektedir.

J) Yararlanılan Destekler

Küme firmaları şimdiye kadar sadece Tarım Bakanlığı'nın TKDK desteklerinden faydalanmışlardır. Bu destekler sera kurulumu için kullanılmıştır. Bu desteğin dışında firmalar diğer kurum ve

kuruluşların verdiği desteklerden habersizdirler. İki firma KOSGEB'in istihdam desteklerinden faydalanmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Kamu kurumlarının Şanlıurfa'daki Müdürlüklerinden temsilciler davet edilerek küme firmalarının kullanabilecekleri devlet destekleri hakkında sunumlar yaptırılması sağlanmalıdır. Öte yandan bu desteklere başvuru hazırlayabilecek nitelikte personeli bulunmayan firmalar için **danışmanlık şirketlerinden hizmet alımı yapılmalıdır.**

Bölüm - 7

Ekler

EKLER

EK 1: Firma Görüşme Formu

1. Temel Veriler

Görüşme No	
Firma Unvanı	
Firma Adresi	
Görüşme Tarihi	
Firma Yetkilisi / Yetkilileri	
Görüşülen Kişi(ler)	
Telefon	
E - Posta	
Firma Resmi Kuruluş Yılı	
Faaliyete Başlama Yılı	
Ortakların Sektörde Önceki Tecrübesi (Yıl)	
Son üç yıla ait ciro	2013: 2012: 2011:

2. Ürün Yelpazesi

2.1 Firmanızın Ana Faaliyet Alanları/Ürünleri Nedir?

		Öncelik
☐		
☐		
☐		
☐		
☐		

2.2 Üretiminde en uzman olduğunuzu düşündüğünüz ürünler nelerdir? Neden?

--

2.3 Seranızın Büyüklüğü ve Özellikleri?

--

2.4 Ürünlerinizin Üretim Miktarları Nelerdir?

--

3. Üretim Süreci ve Teknolojileri

3.1 Tesisinizin toplam üretim kapasitesi ne kadardır (ürün bazında)?

--

3.2 Kapasitenizin yüzde kaçını kullanabiliyorsunuz (ürün bazında)?**3.3 Kapasitenizi daha da arttıramamanızın en önemli 3 sebebi nedir?**

- 1.
- 2.
- 3.

3.4 İşletmenizde Kalite Yönetim Sistemi...

- ☐ Mevcut
- ☐ Mevcut değil

3.5 İşletmeniz/Ürünlerinizin Sahip Olduğu Sertifikalar (ISO vb.)**3.6 İşletmedeki araç gereç ve ekipmanlara...**

- ☐ Düzenli bakım yaptırmıyoruz, bozuldukça tamir ettiriyoruz
- ☐ Bakım yaptırıyoruz ama düzenli değil
- ☐ Düzenli olarak bakım yaptırıyoruz

4. Firma Yapısı ve Kurumsallaşma Derecesi

Ortaklık Yapısı	
Organizasyon Yapısı	
Çalışan Sayısı	
Firma Birimleri ve Raporlama	
Stratejik Planlama	☐ Yapılmıyor ☐ Yapılıyor
İş Planı	☐ İş planımız yok ☐ İş planı var ama genellikle takip edilmiyor ☐ İş planı var ve takip ediyoruz
Günlük kararlar	☐ Firma sahibi tarafından veriliyor ☐ Bazen firma sahibi bazen birim yöneticisi tarafından veriliyor ☐ Birimler kendi kararlarını verebiliyor

4. Firmanın Finansal Analizi

☐ Mevcut ☐ Mevcut değil
--

Muhasebe Sistemi	☐ Kendi bünyemizde tutuyoruz ☐ Muhasebe hizmetini dışarıdan alıyoruz
Bütçe	☐ Bütçeleme yapmıyoruz ☐ Bütçeleme yapıyoruz ama durumumuzu düzenli olarak takip etmiyoruz ☐ Bütçeleme yapıyoruz ve durumumuzu düzenli olarak takip ediyoruz
Firma Likidite Analizi	☐ Yapılıyor ☐ Yapılmıyor

5. Firmanın Yenilikçilik Kapasitesi**5.1 Son 5 yılda firma olarak yenilikçilik ile ilgili bir proje içerisinde yer aldınız mı?**

☐ Evet ☐ Hayır
Evet ise ne yapıldı?
Hayır ise sebebi?

5.2 Firma bünyesinde ar-ge faaliyeti...

☐ Var ☐ Yok
Var ise ne yapılıyor?
Yok ise sebebi?

5.3 Sektörünüzde yenilikçilik ile ilgili bir proje yapılırsa firmanızdan kaynak aktarır mısınız?

☐ Kaynak aktarmam mümkün değil ☐ Cüzi bir miktar aktarabilirim ☐ Kesinlikle aktarırım
--

5.4 Üretim sürecinizi iyileştirmek için üniversitelerden, uzmanlardan, danışmanlardan destek alıyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır
Cevabınız evetse ne tür bir destek alıyorsunuz?
Hayır ise sebebi?

5.5 Yenilikçilik ile ilgili proje destekleri (TÜBİTAK, Kalkınma Ajansı, KOSGEB vb) hakkında bilginiz var mı?

☐ Hiçbir bilğim yok ☐ Duydum ama detaylı bilğim yok ☐ Bilğim var

5.6 Yenilikçilik ile ilgili proje desteklerine başvurmayı düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır
Evet ise hangi konuda:
Hayır ise sebebi:

6. Müşteriye Ulaşma Kanalları ve Pazarlama

6.1 Firmanıza ait bir web sitesi var mı?

☐ Evet ☐ Hayır
Var ise ne amaçlı kullanılıyor? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz): ☐ Firma tanıtımı ☐ Sektör hakkında bilgi verme ☐ Etkileşimli olarak sipariş alım ve takibi
Yok ise sebebi?:

6.2 Satış ve Pazarlama faaliyetleri...

☐ Sadece firma sahibi tarafından yürütülüyor ☐ Firma sahibi ve görevlendirdiği kişiler tarafından yürütülüyor ☐ Satış ve pazarlama ayrı bir birim olarak mevcut
--

6.3 Takip ettiğiniz detaylı bir pazarlama stratejiniz var mı?

☐ Var ☐ Yok

6.4 Müşteri takibi:

☐ Müşteri kaydı tutulmuyor, gerekirse faturalardan vs. bakılıyor ☐ Kayıtlar Elle Tutuluyor, Firma Sahibi ve Görevlendirdikleri Erişebiliyor ☐ Kayıtlar Bilgisayar Programında Tutuluyor ve Tüm Çalışanlar Erişebiliyor

6.5 Satışların dağılımı:

Miktar olarak	Getiri olarak
☐ Yurtiçi Yüzde: ☐ Yurtdışı Yüzde:.....	☐ Yurtiçi Yüzde: ☐ Yurtdışı Yüzde:.....

6.6 Firmada satış pazarlama işi ile uğraşanların bildiği yabancı diller:

☐ İngilizce	☐ İyi	☐ Orta	☐ Az
☐ Almanca	☐ İyi	☐ Orta	☐ Az
☐ Arapça	☐ İyi	☐ Orta	☐ Az
☐ Kürtçe	☐ İyi	☐ Orta	☐ Az
☐	☐ İyi	☐ Orta	☐ Az

6.7 Pazar Araştırması...

☐ Yapmıyoruz	☐ Satışlarda azalma olduğu zaman yapıyoruz
☐ Yeni bir ürün sunacağımız zaman yapıyoruz	☐ Düzenli olarak yapıyoruz

6.8 Başlıca müşterileriniz kimlerdir ve yaptığınız satış miktarları nelerdir?

--

6.9 Yurtiçi fuarlara katılıyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır
Hayır ise sebebi?

6.10 Yurtdışı fuarlara katılıyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır
Hayır ise sebebi?

6.11 Tanıtım için düzenli olarak ayırdığınız bir bütçe var mı?

☐ Var ☐ Yok
Var ise nasıl kullanıyorsunuz?
Yok ise sebebi?

7. Dış Ticaret**7.1 Firma olarak ürünlerinizi yurt dışına ihraç ediyor musunuz?**☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız evet ise hangi ülkelere, hangi ürünler, ihracat rakamlarınız?

7.2 Firmanızın ithal ettiği ürünler var mı?☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız evet ise hangi ülkelerden, hangi ürünler, ithal ediş amacı, ithalat rakamlarınız?

7.3 Ürünlerinizin ihraç edilebilmesi için gerekli olan sertifika, belge, standartlara sahip misiniz?☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız evet ise hangileri?

7.4 Uluslararası Fuarlara firma olarak katılıyor musunuz?☐ Evet ☐ Hayır**7.5 Hangi ülkelere ihracat yapmak size en cazip geliyor?****7.6 Dış ticaret ile ilgili bilgi ve tecrübe seviyeniz:**

- ☐ Bilgi ve tecrübem yok
- ☐ Bilgi ve tecrübem sınırlı seviyede

- ☐ Bilgi ve tecrübem yeterli seviyede
- ☐ Danışmanlık hizmeti alıyoruz
- ☐ Dış ticaret uzmanı çalıştırıyoruz

8. İnsan Kaynakları Yönetimi

8.1 Çalışanların eğitim durumu:

Üniversite:..... kişi
Ortaöğretim:..... kişi
İlköğretim: kişi

8.2 Çalışan iş Tanımları

- ☐ Yazılı iş tanımı yok
- ☐ Yazılı olarak var ama işlevsel değil / takip edilmiyor
- ☐ Yazılı olarak var ve takip ediliyor

8.3 Çalışanlara Yönelik Eğitim Faaliyetleri

- ☐ Eğitim Faaliyetimiz Yok
- ☐ Sadece İşbaşı Eğitimi Yapıyoruz
- ☐ Zaman Zaman Eğitim Yapıyoruz
- ☐ Planlı ve Düzenli Olarak Eğitim Yapıyoruz

8.4 Çalışanlara yönelik teşvik-ödül uygulamaları

- ☐ Mevcut ☐ Mevcut değil

8.5 İşletmenizde iş salığı ve güvenliği ile ilgili herhangi bir çalışmanız var mı?

- ☐ Var ☐ Yok

9. Tedarik Zinciri Yönetimi

9.1 Tedarikçileriniz kimlerdir, hangi ürünleri alıyorsunuz?

9.2 Tedarikçileri nasıl belirliyorsunuz?

- ☐ Tedarikçi Güvenilirse Değiştirmiyoruz
- ☐ Her Zaman En İyi Teklifi Araştırıyoruz
- ☐ Kendi Bellediğimiz Kriterlere Uyuma Zorunluluğu Arıyoruz

9.3 Dışarıdan hangi hizmetleri satın alıyorsunuz?

--

9.4 Tedarikçileriniz ile ilgili yaşadığınız en önemli üç sorun nedir?

1.
2.
3.

10. Faktör Koşulları**10.1 İşletmenizin bulunduğu konumun avantajlarını işaretleyiniz:**

	Seçenek
Doğal Kaynaklar, Çevresel Koşulları	
Yetiştirilmiş elemanın yeterli sayıda olması	
Altyapının kalitesi	
Bölgeye verilen teşvikler (eğer var ise)	
Yerel Yönetimlerden ve devlet kurumlarından alınan hizmet kalitesi	
Yerel Üniversitelerden alınan destek	
Benzer /tamamlayıcı alanda faaliyet gösteren birçok firmanın bölgede bulunması	
Nakliye maliyetleri	
Müşterilere yakınlık	
Tedarikçilere yakınlık	
Diğer:.....	

10.2 İşletmenizin bulunduğu konumda kaynaklı yaşadığınız sorunları sıralayınız:

	Sıralama
Yetişmiş elemanın yetersiz sayıda olması	
İş yapma maliyetlerinin yüksek olması (arsa, maaş, elektrik, su vb.)	
Altyapının kalitesi	
Yerel Yönetimlerden ve devlet kurumlarından alınan hizmet kalitesi	
Yerel Üniversitelerden alınan destek	
Benzer /tamamlayıcı alanda faaliyet gösteren firmaların bölgede bulunmaması	
Nakliye maliyetleri	
Müşterilere uzaklık	
Tedarikçilere uzaklık	
Diğer:	

10.3 Üretim maliyetlerinizin dağılımını yapınız:

	Maliyetler	%	Tanım
1			
2			
3			
4			
5			

10.4 İşletmem için kolaylıkla kalifiye eleman bulabiliyorum:
☐ Evet ☐ Hayır
10.5 Girdilerin bir kısmını kendim yetiştiriyorum:
☐ Evet ☐ Hayır
10.6 İşletmemizin bulunduğu konumun altyapısı seracılık için:

- ☐ Hiç uygun değil
☐ Uygun şartlar var ama geliştirilmeli
☐ Çok uygun

11. İşbirliği Yapısı

11.1 Daha önce aşağıdaki kurumlardan herhangi biri ile seracılık alanında işbirliği yürüttünüz mü? Cevabınız evet ise işbirliği konularını belirtiniz.

İşbirliği yapılan kurum	İşbirliği konusu
Valilik	
Özel idare	
Belediye	
Üniversite	
Araştırma Enstitüsü	
Sivil toplum kuruluşları	
Diğer hayvancılık firmaları	
Tarım İl Müdürlüğü	
Diğer (Belirtiniz).....	

11.2 Bölgedeki diğer firmalarla yaptığınız işbirlikleri var mı?

11.3 Üyesi olduğunuz iş ağları/kurumlar var mı?

11.4 Sektörünüz için önemli Kamu kurumları kimlerdir. Bu Kurumların verdiği hizmetlerden memnunmusunuz.

	İşbirliği Yapmadık	Memnun	Memnun değil
Valilik			
Belediyeler			
KOSGEB			
İhracatçı Birlikleri			
Sanayi ve Ticaret Odaları			
Diğer			
Diğer			

11.5 Üniversiteler ile ilişkiler. (uygun olanları işaretleyiniz)

☐	İşletmemiz üniversiteler ile hiçbir bağlantısı yok
☐	Çalışanlarımız tarafından verilen eğitimlere katılıyor
☐	Üniversiteler ile ArGe çalışmaları yürütüyoruz
☐	Üniversitelerdeki laboratuvar imkanlarından yararlanıyoruz.
☐	Üniversite hocalarından destek ve danışmanlık hizmetleri alıyoruz
☐	Yerel Üniversitenin mezunlarını işe almada tercih ediyoruz
☐	Yerel Üniversitenin öğrencilerini stajyer olarak işe alıyoruz
☐	Diğer

12. Rekabet

1. Son üç yılda sektördeki firma sayısı; ...

☐	Arttı	(2. soruya geçin 3. soruyu atlayın)
☐	Aynı kaldı	(4. soruya geçin)
☐	Azaldı	(3. soruya geçin 2. soruyu atlayın)

2. Sektördeki firma sayısı arttı... (uyanları işaretleyin)

☐	Yabancı firma yatırımları ile
☐	Türkiye'deki başka bölgelerden bu bölgeye gelen yatırımlar ile
☐	Bölgedeki girişimlerin yatırımları sayesinde
☐	Bölge firmalarının bölünmesi vasıtasıyla

3. Sektördeki firma sayısı düştü...(uyanları işaretleyin)

☐	Bazı firmalar kapandı (iflas etti, firma kapanması vb.)
☐	Bazı firmalar başka bölgelere taşındı
☐	Birleşen firmalar oldu

4. En önemli rakiplerinizi kim görüyorsunuz ? (önem sırasına göre sıralayın)

	Rakipler	Sıralama
☐	Bölgenizdeki firmalar	
☐	Diğer bölgelerdeki firmalar	
☐	Düşük Maliyetle üretim yapan yabancı ülkeler (Çin, Hindistan v.b.)	
☐	Gelişmiş Ülke Firmalara (ABD, Japonya, İsrail, EU)	
☐	Diğer _____	

Firmanızın rakiplerine göre en önemli eksiklikleri nelerdir?

	Sıralama
Fiziki altyapı	
Kurumsal yapılanma	
Pazarlama stratejisi	
AR-GE altyapısı	
Sermaye	
Teşvik ve destekler	
Sektör içi işbirliği	
Diğer.....	
Diğer	

13. Yararlanılan DesteklerSon 3 yılda herhangi bir devlet desteği/teşvik kullandınız mı?

1	Tarım Bakanlığı:
2	KOSGEB:
3	TUBITAK:
4	Kalkınma Ajansı:
5	Diğer:

14. Talep KoşullarıSektörün ürünlerine olan talep....

		Yok	Artacak	Aynı Kal.	Azalacak
?	Bölgesel Talep				
?	Ulusal Talep				
?	Küresel Talep				

Gelecek üç yılda firmanızın ürünlerine olan talep....

?	Artacak
?	Azalacak
?	Aynı Kalacak

Nihai tüketiciler ürünleri tercih ederken hangi unsurlara göre tercih ediyorlar

		Sıralama
?	Kalite	
?	Fiyat	
?	Marka Güvenirliliği	
?	Inovasyon & Arge	
?	Diğer 1 _____	
?	Diğer 2 _____	

Sektörünüzde sayılan ve sözü dinlenen kişilerin adını sıralayınız

	İsim	Kurum
?		
?		
?		

Sektörün en önemli sorunlarını sıralayınız

--

Bu belgenin içeriğinden sadece Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası sorumludur ve bu içeriğin herhangi bir şekilde Kalkınma Bakanlığı'nın veya Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın görüş ya da tutumunu yansıttığı mütalaa edilemez.